

เอกสาร
สรุปเนื้อหา
ที่ต้องรู้

รายวิชา **ทักษะการเขียนรู้**

ระดับประถมศึกษา (ทร11001)

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 10/2559

เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้

รายวิชา ทักษะการเรียนรู้

ระดับประถมศึกษา

รหัส ทร11001

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ห้ามจำหน่าย

หนังสือเรียนนี้จัดพิมพ์ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

ลิขสิทธิ์เป็นของสำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับการศึกษา สำนักงาน กศน. ในฐานะผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไปที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว และเพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของ กระทรวงศึกษาธิการในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน กศน. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้สูงขึ้น สำนักงาน กศน. จึงได้จัดทำสรุปเนื้อหา ที่ต้องรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงสื่อได้สะดวก รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดีขึ้น

สรุปเนื้อหาที่ต้องรู้ มีเนื้อหาจากการนำหนังสือเรียนของสำนักงาน กศน. มาสรุปเนื้อหา ประเด็นสำคัญที่สอดคล้องตามผังการออกข้อสอบในแต่ละรายวิชาของสำนักงาน กศน. สำหรับ เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้นี้ สำนักงาน กศน. ได้จัดทำรายวิชาบังคับ ทั้งสิ้น 5 สาขา รวม 42 รายวิชา ทั้งนี้ สำนักงาน กศน. ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการศึกษา ครูผู้สอน และ ผู้เกี่ยวข้อง มาสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้ ในรายวิชาดังกล่าว

สำนักงาน กศน. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียน กศน. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามสมควร จึงขอขอบคุณ สถาบัน กศน. ภาคทุกภาค สถาบันการศึกษาทางไกล ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการศึกษา ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง มา ณ โอกาสนี้

(นายสุรพงษ์ จำจด)

เลขาธิการ กศน.

สิงหาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
คำแนะนำการใช้เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้	
บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และกระบวนการของการเรียนรู้ด้วยตนเอง	1
เรื่องที่ 2 การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4
เรื่องที่ 3 ทักษะพื้นฐานทางการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคการเรียนรู้ด้วยตนเอง	6
เรื่องที่ 4 ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบความสำเร็จ	11
กิจกรรมท้ายบทที่ 1	13
บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้	16
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้	16
เรื่องที่ 2 การเข้าถึงและการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้	19
เรื่องที่ 3 บทบาทหน้าที่และการบริการของแหล่งเรียนรู้	21
เรื่องที่ 4 กฎ กติกา เงื่อนไขต่าง ๆ ในการขอใช้บริการแหล่งเรียนรู้	22
เรื่องที่ 5 ทักษะการใช้ข้อมูลสารสนเทศจากห้องสมุดประชาชน	23
กิจกรรมท้ายบทที่ 2	26
บทที่ 3 การจัดการความรู้	28
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และหลักการของการจัดการความรู้	28
เรื่องที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้	29
เรื่องที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยตนเอง	30
เรื่องที่ 4 กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม	32
เรื่องที่ 5 การสร้างองค์ความรู้ พัฒนา ต่อยอดและเผยแพร่องค์ความรู้	34
กิจกรรมท้ายบทที่ 3	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การคิดเป็น	37
เรื่องที่ 1 ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่/การศึกษานอกระบบ	37
เรื่องที่ 2 ปรัชญาการคิดเป็น	40
เรื่องที่ 3 กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น	42
เรื่องที่ 4 ฝึกทักษะการคิดเป็น	44
กิจกรรมท้ายบทที่ 4	45
บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย	47
เรื่องที่ 1 ความหมายและประโยชน์ของการวิจัยอย่างง่าย	47
เรื่องที่ 2 กระบวนการและขั้นตอนของการวิจัยอย่างง่าย	49
เรื่องที่ 3 การเขียนโครงการวิจัย	51
กิจกรรมท้ายบทที่ 5	52
บทที่ 6 ทักษะการเรียนรู้และศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ	56
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญของศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ	56
เรื่องที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ	57
เรื่องที่ 3 ตัวอย่างอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่	59
กิจกรรมท้ายบทที่ 6	68
บรรณานุกรม	69
คณะผู้จัดทำ	70

คำแนะนำการใช้เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้

เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้ฉบับนี้ เป็นการสรุปเนื้อหาจากหนังสือเรียน รายวิชาทักษะการเรียนรู้ ทร 11001 ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2554) เพื่อให้ผู้เรียน กศน. ทำความเข้าใจและเรียนรู้ในสาระสำคัญของเนื้อหาวิชาทักษะการเรียนรู้

ในการศึกษาเอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้ฉบับนี้ ผู้เรียนควรปฏิบัติ ดังนี้

- ศึกษาโครงสร้างรายวิชาทักษะการเรียนรู้ ทร 11001 หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2554) ให้เข้าใจก่อน
- ศึกษารายละเอียดเนื้อหาในเอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้ ให้เข้าใจที่ละบท หลังจากนั้นทำกิจกรรมท้ายบท ให้ครบทุกกิจกรรม จำนวน 6 บทเรียน
- หากต้องการศึกษารายละเอียดเนื้อหาวิชาทักษะการเรียนรู้เพิ่มเติม ผู้เรียน กศน. สามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากตำรา หรือหนังสือเรียนที่มีอยู่ในห้องสมุด กศน.ตำบล หรือจากครูผู้สอน

บทที่ 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ใช่เรื่องที่ติดตัวมาแต่เกิด แต่การเรียนรู้เรื่องราว หรือทักษะในเรื่องนั้น ๆ มาจากการเรียนรู้ หรือการฝึกฝนทักษะและประสบการณ์ทั้งสิ้น การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ ซึ่งคนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้

เรื่องที่ 1

ความหมาย ความสำคัญ และกระบวนการของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง เรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง โดยมีเป้าหมายการเรียนรู้ การแสวงหาและเข้าถึงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สังคมปัจจุบัน เป็นสังคมที่ต้องมีความรู้ มีการเปลี่ยนแปลงความรู้อย่างรวดเร็ว มีความรู้ใหม่เกิดขึ้นทุกวัน การนำความรู้ไปปฏิบัติ ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ เป็นนวัตกรรม สร้างอาชีพที่หลากหลาย การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงมีความสำคัญ ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ความสำคัญต่อตัวผู้เรียน

- 1) ทำให้คนมีการพัฒนาทางปัญญา จากคนที่ไม่มีความรู้ มาเป็นผู้รู้ และทำเป็น
- 2) ทำให้คนสามารถปรับและประยุกต์ใช้ความรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ ทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

- 3) ทำให้คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

อย่างมีศักยภาพเป็นผู้แก้ปัญหาเป็น และมีความสุข

2. ความสำคัญต่อสังคม

สังคมปัจจุบัน เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ใหม่ ๆ ข้อมูลข่าวสารมากมายเกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม สามารถแสวงหาความรู้ และนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และอยู่รอดในสังคมได้ ถ้าคนเราสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ก็จะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสังคมที่มีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ลักษณะและองค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ ผู้เรียนจะต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างความรู้ร่วมกัน นำเสนอความรู้ และนำไปประยุกต์ใช้ หรือลงมือปฏิบัติ

ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดเป็นองค์ประกอบภายใน ที่จะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจอยากเรียนต่อ โดยผู้เรียนที่มีคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีความรับผิดชอบต่อความคิด และการกระทำเกี่ยวกับการเรียน และมีการจัดสภาพการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกัน
2. ลักษณะที่เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยตนเอง ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผนการเรียน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลการเรียนจัดเป็นองค์ประกอบภายนอกที่ส่งผลต่อการเรียนด้วยตนเองของผู้เรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบนี้จะได้ประโยชน์จากการเรียนมากที่สุด

องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง เริ่มจากให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจในการเรียนกับเพื่อนอีกคน ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา แนะนำ และเพื่อนอีกคนทำหน้าที่จัดบันทึก และให้กระทำเช่นนี้หมุนเวียนทั้ง 3 คน แสดงบทบาทครบทั้ง 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจดบันทึกการสังเกตการณ์ เพื่อประโยชน์ในการเรียนร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย โดยเริ่มจากบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชา แล้วเขียนจุดมุ่งหมายในการเรียนของตนให้ชัดเจน เน้นพฤติกรรมที่คาดหวัง วัดได้ มีความแตกต่างของจุดมุ่งหมายในแต่ละระดับ

3. การวางแผนการเรียน ให้ผู้เรียนกำหนดแนวทางการเรียน ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความสนใจของตนมากที่สุด

4. การแสวงหาแหล่งวิทยาการ ทั้งที่เป็นวัสดุและบุคคล

- แหล่งวิทยาการที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ

- ทักษะต่าง ๆ ที่มีส่วนในการแสวงหาแหล่งวิทยาการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เช่น ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการอ่าน ฯลฯ

5. การประเมินผล ควรประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามที่กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้ และให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม

เรื่องที่ 2

การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การกำหนดเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายการเรียนรู้

เป้าหมายของชีวิต คือ การคิดถึงภาพของตัวในอนาคตในหลาย ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน ทั้งเป้าหมายที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ การวางเป้าหมายชีวิต ทำให้มีทิศทางในการคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย ไม่เสียเวลา มีแผนที่จะเดินทางไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการในอนาคต

ความหมายของการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้

การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ คือ การกำหนดจุดหมายปลายทางของผู้เรียนว่าต้องบรรลุถึงจุดหมายอะไรบ้าง ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถกำหนดได้ ทั้งด้านทักษะทางปัญญา เช่น ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ เป็นต้น ทางพฤติกรรม อารมณ์และความรู้สึก เช่น เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น และด้านทักษะความสามารถ เช่น การปฏิบัติ การแสดงออก เป็นต้น

ประโยชน์ของการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้

เมื่อผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายปลายทางการเรียนรู้ของตนเอง จะสามารถวางแผนการเรียนรู้ และกำหนดแผนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการ ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ ช่องทางหรือแหล่งเรียนรู้และสื่อที่เหมาะสม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ มีดังนี้

1. ระบุสิ่งที่เราต้องการให้เกิด ต้องการให้เป็น ให้ชัดเจน
2. ต้องสามารถระบุ และวัดผลลัพธ์ได้อย่างชัดเจน
3. ต้องมีความมุ่งมั่นและลงมือปฏิบัติจริง
4. ต้องสมเหตุสมผล และเป็นสิ่งที่มีโอกาสเป็นไปได้
5. มีระยะเวลาเป็นกรอบกำหนดสิ่งที่ต้องทำให้สำเร็จ

การวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่สำคัญ ช่วยให้ผู้เรียนมีความตั้งใจ มีแรงจูงใจสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ นำประโยชน์ของการเรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

ความหมายของการวางแผนการเรียนรู้

การวางแผนการเรียนรู้ คือ การกำหนดแนวทางการเรียนรู้ของตนเองขึ้นมา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยต้องกำหนดเวลาเรียนรู้ของตนเอง ว่ากิจกรรมมีอะไรบ้าง และจะสิ้นสุดเมื่อใด และมีการวางแผนการเรียนรู้ ดังนี้

1. เนื้อหาการเรียนรู้มีอะไรบ้าง
2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่เกิดจากการเรียนรู้
3. กิจกรรมการเรียนรู้/เรียนรู้ด้วยวิธีการใด
4. สื่อและแหล่งเรียนรู้อยู่ที่ไหนบ้าง
5. การวัดประเมินผล/มีวิธีวัดประเมินผลการเรียนรู้ อย่างไร

ประโยชน์ของการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถระบุเป้าหมาย หรือผลงานการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน
2. ช่วยในการกำหนดและระบุกิจกรรม หรืองานที่ผู้เรียนทำได้อย่างชัดเจน
3. ช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกรอบที่กำหนดไว้

หลักการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. การวางแผนการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรเริ่มต้นจากการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง
3. ผู้เรียนเป็นผู้จัดการเนื้อหาให้เหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของตนเอง
4. ผู้เรียนเป็นผู้ระบุวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด
5. ผู้เรียนกำหนดและแสวงหาแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. วิเคราะห์และกำหนดความต้องการหรือความสนใจในการเรียนรู้ของตนเอง
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับตนเองภายหลังการเรียนรู้
3. วางแผนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนกำหนดแนวทางการเรียนของตนเอง เรื่องเวลาเรียน เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละช่วง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด
4. เลือกรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้
5. ในกรณีบางเรื่องไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองทั้งหมด ต้องมีผู้ช่วยเหลือ ซึ่งอาจเป็นครู เพื่อนที่พบกลุ่มร่วมกัน ฯลฯ ผู้เรียนจะต้องกำหนดบทบาทของผู้ช่วยเหลือการเรียนรู้ให้ชัดเจน
6. กำหนดวิธีการตรวจสอบตนเอง วิธีการประเมินผลการเรียนของตนเอง ร่วมกับครู เช่น การทดสอบ การสังเกต การสอบถาม

เรื่องที่ 3

ทักษะพื้นฐานทางการศึกษาหาความรู้ ทักษะการแก้ปัญหา และเทคนิคการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ทักษะพื้นฐานทางการศึกษาหาความรู้

การเรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องมีทักษะที่สำคัญหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุด ทักษะที่สำคัญและจำเป็นต่อการเรียนรู้ ได้แก่

ทักษะการอ่าน

การอ่าน คือ การรับรู้ความหมาย จากถ้อยคำที่อ่านในหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การอ่าน มีหลายประเภท เช่น

1. การอ่านสำรวจ เป็นการอ่านอย่างรวดเร็ว เพื่อรู้ลักษณะโครงสร้างของข้อเขียน สำนวนภาษา เนื้อเรื่องโดยสังเขป
2. การอ่านข้าม เป็นการอ่านอย่างรวดเร็ว โดยเลือกอ่านข้อความเฉพาะบางตอนที่ตรงกับความต้องการ เช่น การอ่านคำนำ สารสังเขป บทสรุป
3. การอ่านผ่าน เป็นการอ่านแบบกวาดสายตาอย่างรวดเร็ว ไปยังข้อเขียนที่เป็นเป้าหมาย เช่น คำสำคัญ ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ แล้วอ่านรายละเอียดเฉพาะที่ต้องการ

4. การอ่านจับประเด็น เป็นการอ่านทำความเข้าใจสาระสำคัญ โดยต้องสังเกตคำหรือประโยคสำคัญ และย่อสรุปบันทึกประโยคสำคัญไว้

5. การอ่านสรุปความ เป็นการอ่านตีความหมายสิ่งที่อ่าน ให้เข้าใจชัดเจนแยกส่วนประเด็นหลัก ประเด็นรอง ที่สำคัญหรือไม่สำคัญได้

6. การอ่านวิเคราะห์ความหมายข้อความ

หลักการอ่านที่ดี มีดังนี้

1. ตั้งจุดหมายในการอ่านแต่ละครั้งให้ชัดเจน
2. อ่านหนึ่งรอบ แล้วสรุปโดยไม่เปิดหนังสือ
3. ควรมีการบันทึกสาระสำคัญ ทำสัญลักษณ์ หรือทำเป็น Mind Mapping จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น
4. มีสมาธิ ใช้สติอยู่กับหนังสือ ไม่รับรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น ปิดทีวี คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ทักษะการฟัง

การฟัง คือ การรับรู้ความหมายจากเสียงที่ได้ยิน เป็นการรับรู้ข้อมูล โดยใช้ประสาทสัมผัสทางหู การฟังเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรอง และเอาใจใส่เป็นพิเศษ จึงจะช่วยให้การฟังมีประสิทธิภาพ

หลักการฟังที่ดี มีดังนี้

1. ฟังอย่างมีจุดมุ่งหมาย ผู้ฟังที่ดีควรตั้งจุดมุ่งหมายในการฟัง
2. มีความพร้อมในการฟัง ได้แก่
 - 1) ความพร้อมทางกาย คือ มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรงไม่เจ็บป่วย
 - 2) ความพร้อมทางใจ คือ มีสมาธิ จดจ่อในการฟัง ไม่ใจลอย วิตกกังวล
 - 3) ความพร้อมทางสติปัญญา คือ เตรียมตัวใฝ่หาความรู้เป็นพื้นฐาน
3. ฟังอย่างกระตือรือร้น คือ สนใจและเล็งเห็นประโยชน์จากการฟังอย่างแท้จริง ไม่ใช่จำใจฟัง หรือถูกบังคับให้ฟัง
4. ฟังอย่างไม่มีอคติ เพราะความลำเอียง ทำให้แปลเจตนาในการฟังผิดความหมาย หรือคลาดเคลื่อนจากที่เป็นจริงได้

ทักษะการสังเกต

การสังเกต คือ การดูสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยใช้ประสาทสัมผัส คือ ตาหู ฟัง ปลายสัมผัส วิธีการสังเกต แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสังเกตทางตรง เป็นการสังเกตโดยผู้ถูกสังเกตได้สัมผัสกับบุคคล หรือเหตุการณ์นั้นโดยตรง
2. การสังเกตทางอ้อม เป็นการสังเกต ที่ผู้สังเกตไม่ได้เฝ้าดูพฤติกรรม หรือเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง แต่อาศัยถามจากผู้อื่นที่ได้สังเกตมา

หลักการสังเกตที่ดี มีดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสังเกตให้ชัดเจน ว่าต้องการสังเกตอะไร สังเกตใคร สังเกตอย่างไร
2. วางแผนขั้นตอนการสังเกตให้เป็นระบบ และเตรียมสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า ให้เรียบร้อย เตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นให้พร้อม เช่น ปากกา ดินสอ กล้องถ่ายรูป เป็นต้น
3. ศึกษาและกำหนดช่วงเวลา ที่จะสังเกตให้เหมาะสม
4. สังเกตทีละเรื่อง ทีละประเด็น จะได้ไม่สับสน และไม่ควรรีบร้อน
5. ควรบันทึกข้อมูลจากการสังเกตให้เร็วที่สุด เพราะปล่อยไว้นานอาจลืมได้
6. ตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สังเกตได้

ทักษะการจำ

การจำ คือ ความสามารถของสมองในการเก็บข้อมูล และเรียกข้อมูลออกมาใช้ ซึ่งอาจเป็นระยะสั้น ๆ หรือยาวนานตลอดชีวิตก็ได้

การจำ เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ต้องการการฝึกฝน เช่น การโยงสิ่งที่ต้องจำ ไปหาสิ่งที่จำง่ายและติดตากว่า การแต่งประโยคเด็ดช่วยจำ การจำข้อความเป็นภาพ เป็นต้น

ทักษะการจดบันทึก

การบันทึก คือ การเขียนข้อความที่ได้รับรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะถ้าใช้การจำอย่างเดียวผู้เรียนอาจรับเนื้อหาได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ การจดบันทึกจึงจำเป็นมากสำหรับการเรียนรู้

การจดบันทึกที่ดี ควรจดสั้น ๆ เฉพาะส่วนที่สำคัญ เป็นวลี คำสัญลักษณ์ หรือตัวย่อจดเป็นหัวข้อโดยใช้หมายเลข หรือสัญลักษณ์นำหน้าและจดเฉพาะคำสำคัญ

ทักษะการแก้ปัญหา

ทักษะการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการจัดการกับปัญหา ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีระบบไม่เกิดความเครียดทางกาย และจิตใจ จนอาจลุกลามเป็นปัญหาใหญ่โตเกินแก้

ขั้นตอนการแก้ปัญหา แบ่งเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ สถานการณ์นั้น
2. กำหนดปัญหาให้ถูกต้องและชัดเจน อาจใช้วิธีการเล่าเรื่อง หรือการเขียนบรรยายสภาพปัญหา ด้วยถ้อยคำสั้น ๆ และระบุเป้าหมาย ที่ต้องการให้เกิดภายหลัง จากที่ได้แก้ไขปัญหานั้นแล้ว
3. วิเคราะห์สาเหตุสำคัญ อาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ ประกอบด้วย การตรวจหาสาเหตุ การเลือกสาเหตุที่สำคัญ ที่นำมาสู่ปัญหานั้น และการระบุสาเหตุแท้จริงของปัญหา
4. หาวิธีการแก้ปัญหาให้ได้มากที่สุด จากนั้นจึงวิเคราะห์ความเป็นไปได้ และลดจำนวนวิธีการแก้ไขปัญหานั้นจนคิดว่า จะเหลือวิธีที่เกิดประสิทธิผลมากที่สุด
5. เลือกวิธีการแก้ไขปัญหาคือวิธีที่ดีที่สุด โดยการเปรียบเทียบทางเลือกของการแก้ไขปัญหานั้นทั้งหมด แล้วประเมินและเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด
6. การวางแผนการปฏิบัติ เป็นการกำหนดไว้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แต่ละขั้นตอนมีกระบวนการเพื่อแก้ปัญหานั้นอย่างไร
7. ติดตามประเมินผล เป็นการตรวจสอบความคืบหน้าของการแก้ปัญหาอย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะได้ทราบว่า มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่แก้ไขไปแล้ว หรือยังคงอยู่ และควรปรับวิธีการแก้ปัญหา หรือไม่ อย่างไร

เทคนิคในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เทคนิคที่นิยมใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น

1. การบันทึกการเรียนรู้ คือ บันทึกที่ผู้เรียนจัดทำขึ้นเพื่อใช้บันทึกข้อมูล ความคิด เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างไกลออกไป หรือการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. การทำรายงาน เป็นการนำข้อมูลความรู้ที่ได้ไปศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้ถูกต้อง และเรียบเรียงอย่างมีแบบแผน ความยาวของรายงานขึ้นอยู่กับขอบเขตของหัวข้อรายงาน
3. ทำสัญญาการเรียนรู้ เป็นการทำข้อตกลงที่ผู้เรียนได้ทำไว้กับครู ว่าเขาต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างในการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้สำหรับครู สัญญาการเรียนรู้ มีไว้เพื่อติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. สร้างห้องสมุดของตนเอง เป็นการรวบรวมรายชื่อ ข้อมูลแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ตรงกับความสนใจ เพื่อใช้ศึกษาค้นคว้าต่อไป
5. หาแหล่งความรู้ในชุมชน ไว้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ที่ต้องการ แหล่งความรู้ในชุมชนมีหลายประเภท อาจเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญในอาชีพต่าง ๆ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น
6. หาเพื่อนร่วมเรียน หรือคู่หูเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นผู้ที่มีความสนใจ ที่จะเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันหรือคล้ายกัน และต้องสามารถติดต่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ประสานงานกันได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว
7. เรียนรู้จากการฝึกฝนและปฏิบัติจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ ทักษะความชำนาญที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะในรายวิชา หรือเรื่องที่ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายให้ตนเองทำได้ ปฏิบัติได้

เรื่องที่ 4

ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีส่วนทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเอง ประสบความสำเร็จ คือ ปัจจัยภายในตัวผู้เรียน และปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายในตัวผู้เรียน

ปัจจัยภายในตัวผู้เรียน ได้แก่

1. แรงจูงใจในตัวผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ตามความสนใจ ความพอใจของตนเอง
2. การรับรู้ความสามารถของตนเอง มีผลต่อความมั่นใจในตนเองว่าสามารถเรียนรู้ได้
3. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง คนที่มีความพร้อมในการเรียนรู้จะมีคุณลักษณะ 8 ประการ คือ
 - 1) เปิดโอกาส และแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้
 - 2) มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้ที่มีศักยภาพ คือ เป็นคนมองว่าตนเองแสวงหาได้ เรียนรู้ได้และแก้ปัญหาได้
 - 3) มีความคิดริเริ่ม และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
 - 4) มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง
 - 5) รักการเรียนรู้ สนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวเสมอ คือ สนใจ ให้ความใส่ใจกับเรื่องใหม่ ๆ เรื่องที่ตนยังไม่รู้ หรือรู้น้อย เป็นต้น
 - 6) มีความคิดเชิงบวก คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คือ คิดว่าสิ่งที่ตนเองทำเป็นเรื่องที่ดี เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
 - 7) สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้ ได้อย่างดี เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการจดบันทึก เป็นต้น
 - 8) สามารถใช้ทักษะการแก้ปัญหาได้อย่างดี เช่น เมื่อเจอปัญหาจะไม่ท้อใจ สามารถวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา แสวงหาวิธีการ และดำเนินการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

4. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ เห็นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญการเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนาปัญญา และนำไปสู่การพัฒนางาน พัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัจจัยภายนอก

1. บรรยากาศแวดล้อมตัวผู้เรียน จะต้องเป็นบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการเรียนรู้

1) ตัวบุคคล เช่น ครูผู้สอน เพื่อน ครอบครัว ที่มีส่วนช่วยให้แรงจูงใจและการสนับสนุนด้านต่าง ๆ

2) ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่ม องค์กรชุมชน นโยบาย หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ

2. การมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความพร้อมและสะดวกสำหรับการเรียนรู้

3. การมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย และมีจำนวนเพียงพอ สามารถเข้าถึงและใช้ได้สะดวกและรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น อยู่ที่ตัวผู้เรียนที่ต้องมีวินัย ความมุ่งมั่นและนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้

กิจกรรมท้ายบทที่ 1

กิจกรรมที่ 1

1. ให้ผู้เรียนอธิบายความหมายของคำว่า “การเรียนรู้ด้วยตนเอง”

.....

.....

.....

.....

2. ให้ผู้เรียนอธิบายความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

3. ให้ผู้เรียนบอกลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

.....

.....

.....

.....

4. ให้ผู้เรียนอธิบายองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างน้อย 3 ข้อ

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 2

ให้ผู้เรียนยกตัวอย่างการกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

มา 1 รายวิชา

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3

ให้ผู้เรียนเลือกใช้ทักษะพื้นฐานที่ถนัดและดีที่สุดสำหรับตนเองในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พร้อมยกตัวอย่าง

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 4

ให้ผู้เรียนบอกปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบความสำเร็จ และยกตัวอย่างประกอบ

.....

.....

.....

.....

.....

บทที่ 2 การใช้แหล่งเรียนรู้

ปัจจุบันมีความรู้ใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถปรับตัว และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ในชุมชน จะเป็นแหล่งให้ความรู้ และประสบการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

เรื่องที่ 1

ความหมาย ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

ความหมายของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ แหล่งข่าวสารข้อมูล สารสนเทศ แหล่งความรู้ทาง วิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริม ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งที่มีสาระเนื้อหา ที่เป็นข้อมูลความรู้ ให้มนุษย์เกิดโลกทัศน์ที่กว้างไกล กว่าเดิม
2. เป็นสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ ที่ให้ทั้งสาระ ความรู้ ก่อให้เกิดทักษะ และช่วยให้ เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและมากยิ่งขึ้น
3. เป็นแหล่งช่วยเสริมการเรียนรู้ของการศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งการศึกษา ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
4. เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับความรู้ สามารถ เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา

5. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ ในการหาความรู้จากแหล่งกำเนิด หรือแหล่งต้นตอของความรู้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติ ของสัตว์ เป็นต้น

6. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ ให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติได้จริง เช่น การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ การซ่อมเครื่องยนต์ เป็นต้น ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสนใจ ความใฝ่รู้

7. เป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปปฏิสัมพันธ์ ให้เกิดความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ที่ได้รับการคิดค้นขึ้น และยังมีของจริงให้เห็น เช่น การดูภาพยนตร์ วิทยทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่

8. เป็นแหล่งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้ศึกษา ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้

9. เป็นสิ่งที่ช่วยเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม ให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ เกิดจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์กับผู้เรียน

10. เป็นการประหยัดเงินของผู้เรียน หากใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ประเภทของแหล่งเรียนรู้

1. ประเภทของแหล่งเรียนรู้ แบ่งตามลักษณะกายภาพและวัตถุประสงค์ เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มบริการข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุด อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ

2) กลุ่มงานศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ ศูนย์วัฒนธรรม หอศิลป์ ศาสนสถาน

3) กลุ่มข้อมูลท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญา ประชาชนชาวบ้าน สื่อพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว

4) กลุ่มสื่อ ได้แก่ วิทยุ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว โทรทัศน์ เคเบิลทีวี สื่ออิเล็กทรอนิกส์อินเทอร์เน็ต หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)

5) กลุ่มสันตนาการ ได้แก่ ศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์นันทนาการ

2. ประเภทของแหล่งเรียนรู้ จำแนกตามลักษณะ มี 6 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ในด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจ หรือผู้ต้องการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะ ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งผู้อาวุโส ที่มีประสบการณ์ พัฒนาเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาไทย

2) แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์ ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น อุทยาน วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

3) แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ และ สิ่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ ตลาด นิทรรศการ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ หมายถึง สิ่งที่ติดต่อให้ถึงกัน หรือชักนำให้รู้จักกัน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหา ความรู้ ทักษะและเจตคติ ไปสู่ทุกพื้นที่ของโลก อย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีทั้งภาพและเสียง

5) แหล่งเรียนรู้ประเภทเทคนิค สิ่งประดิษฐ์คิดค้น หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือทำการพัฒนาปรับปรุง ช่วยให้มนุษย์เรียนรู้ถึงความก้าวหน้า เกิดจินตนาการ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ทั้งความคิด และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

6) แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติการด้านวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ การปฏิบัติงานของหน่วยราชการ ตลอดจนความเคลื่อนไหว เพื่อแก้ปัญหา และปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม เช่น ประเพณีงานทอดกฐิน งานบุญ การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย การรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรี ในท้องถิ่น เป็นต้น

เรื่องที่ 2

การเข้าถึงและการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้

การเข้าถึงและการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้รอบตัวเรามีหลากหลายประเภท การที่จะเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ตามที่ต้องการ และนำความรู้ไปปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ผู้เรียนต้องทราบความต้องการของตนเองก่อน เป็นอันดับแรก

1. เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้บ้าน และชุมชนก่อน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาที่ใช้ ในการเดินทาง นอกจากนี้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้ความรู้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากกว่าแหล่งเรียนรู้ทั่วไป

2. ควรศึกษาการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ดังนี้

- 1) องค์กรความรู้ที่มีในแหล่งเรียนรู้นั้น คืออะไร
- 2) กลุ่มเป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ คือใคร
- 3) รูปแบบ เทคนิค วิธีการในการจัดการเรียนรู้ มีวิธีการอย่างไร
- 4) แหล่งเรียนรู้นั้น ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออะไร
- 5) อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียมการใช้แหล่งเรียนรู้ กฎเกณฑ์ ระเบียบ

ในการใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

3. ควรศึกษาข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัดของแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ

4. ควรวางแผนการเรียนรู้ หรือวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

- 1) วางแผนการเดินทาง กรณีแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ไกล
- 2) วางแผนเตรียมการ เรื่องวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนรู้ เช่น ดินสอ

ปากกา กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

5. ควรพัฒนาทักษะในการใช้สื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เนื่องจากปัจจุบัน มีการใช้สื่อที่หลากหลายขึ้น นอกจากครูผู้สอนและหนังสือแล้ว ยังมีสื่อประเภทอื่น ๆ อีก เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต

6. ควรเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เข้ากับความรู้อันได้จากแหล่งเรียนรู้

7. ควรจัดบันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล สื่อการเรียนรู้ แล้วนำมาจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ

8. ควรสรุปองค์ความรู้ ที่ได้จากการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ และประเมินตนเองว่า ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้

การเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ มีประโยชน์หลายด้าน ดังนี้

1. เป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมจะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษา และชุมชนมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน

3. เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน และมีความสนใจที่จะเรียน ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิด ได้ปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน ก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้ และรักท้องถิ่นของตนเอง มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เรื่องที่ 3

บทบาทหน้าที่และการบริการของแหล่งเรียนรู้

บทบาทและหน้าที่ของห้องสมุด

ห้องสมุดประชาชน มีบทบาทหน้าที่และบริการ ดังนี้

1. บทบาทและหน้าที่ทางการศึกษา ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีหน้าที่ให้การศึกษแก่ประชาชนทั่วไป ทุกระดับการศึกษา
2. บทบาทและหน้าที่ทางวัฒนธรรม ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งสะสมมรดกทางปัญญาของมนุษย์ ถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ห้องสมุดตั้งอยู่
3. บทบาทและหน้าที่ทางสังคม ห้องสมุดประชาชนเป็นสถาบันสังคม ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลและท้องถิ่นมาดำเนินกิจกรรม จึงมีหน้าที่แสวงหาข่าวสารข้อมูล ที่มีประโยชน์มาบริการประชาชน
4. ส่วนการให้บริการ ห้องสมุดประชาชนให้บริการภายในห้องสมุดและภายนอกห้องสมุด บริการที่สำคัญมี ดังนี้
 - 1) บริการอ่าน เป็นบริการ เพื่อให้ผู้ใช้ได้ค้นคว้า หาความรู้ภายในห้องสมุด จากวัสดุห้องสมุดทุกชนิด ตามความต้องการ และความสนใจของแต่ละคน โดยการอ่าน ดู และฟัง
 - 2) บริการยืม - คืน คือ การอนุญาตให้ผู้ใช้ ที่เป็นสมาชิกของห้องสมุด ยืมวัสดุออกจากห้องสมุดได้ ตามระเบียบการให้บริการยืม - คืน ที่ห้องสมุดได้กำหนดไว้
 - 3) บริการหนังสืออ้างอิง
 - 4) บริการเอกสารสนเทศ หรือบริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า มีทั้งบริการตอบคำถาม ทั่ว ๆ ไป และคำถามวิชาการที่ต้องใช้เวลาค้นคว้า
 - 5) บริการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารการวิจัย หรือบรรณานุกรม ประกอบหลักสูตร การศึกษาพื้นฐานและการศึกษาอื่น ๆ
 - 6) บริการสอนการใช้ห้องสมุด ฝึกปฏิบัติงานเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดแก่นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป
 - 7) บริการสืบค้นสารนิเทศ คือ การสืบค้นข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยมุ่งเน้นให้ผู้ใช้ได้รับสารนิเทศอย่างสะดวก ถูกต้อง รวดเร็ว ตามความต้องการ โดยการสืบค้นข้อมูลภายในห้องสมุด หรือสืบค้นข้อมูลแบบออนไลน์

8) บริการห้องสมุดเคลื่อนที่ (Mobile Library Service) คือ การจัดทำห้องสมุดเคลื่อนที่ไปให้บริการตามสถานที่ต่าง ๆ หรือท้องถิ่นห่างไกล ที่ประชาชนมาใช้ห้องสมุดไม่สะดวก เป็นการให้บริการภายนอกห้องสมุด

เรื่องที่ 4

กฎ กติกา เงื่อนไขต่าง ๆ ในการขอใช้บริการแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือห้องสมุด เป็นหน่วยงานบริการที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้จำนวนมาก ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการ แหล่งเรียนรู้จึงต้องมีระเบียบ เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติ อันจะทำให้เกิดความเสมอภาค ในขณะเดียวกัน ผู้รับบริการก็ต้องมีมารยาทให้เกียรติแก่สถานที่ด้วย มารยาทในการใช้แหล่งเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าใช้บริการ เพื่อให้บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้มีความเรียบร้อย นำเข้าใช้บริการ

ระเบียบและมารยาทการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ข้อบังคับให้ปฏิบัติ หรือข้อพึงปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกที่ดี ในการปฏิบัติตนของผู้ใช้บริการ เพื่อความสงบ เรียบร้อย เมื่อเข้าใช้บริการ

กฎ กติกา การเข้าใช้บริการห้องสมุด มีข้อควรปฏิบัติ ดังนี้

1. สมัครเป็นสมาชิกห้องสมุดประชาชน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และนำบัตรประจำตัวไปด้วยทุกครั้ง
2. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
3. ไม่ควรคุยหรือส่งเสียงดังในห้องสมุด
4. ใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษา ค้นคว้าอย่างแท้จริง ห้ามใช้เพื่อการอื่น เช่น รับประทานอาหาร นอนหลับ หรือทำกิจกรรมกลุ่มโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น
5. ไม่ควรนำกระเป๋า หรือสัมภาระเข้าไปในห้องสมุด
6. ก่อนนำหนังสือออกจากห้องสมุด ต้องให้เจ้าหน้าที่ตรวจหลักฐานการยืมก่อนทุกครั้ง
7. หนังสือที่อ่าน หรือใช้แล้ว ให้นำไปเก็บบนชั้นพักหนังสือ ที่เตรียมไว้ให้
8. เมื่อลุกจากที่นั่งอ่านหนังสือ ควรเลื่อนเก้าอี้เก็บให้เรียบร้อย

เรื่องที่ 5

ทักษะการใช้ข้อมูลสารสนเทศจากห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ทุกประเภท ทุกแขนง เป็นชุมทรัพย์แห่งความรู้ ที่มีคุณค่ามหาศาล ผู้ที่ใช้ห้องสมุดเป็นประจำ จะเป็นคนที่มีความรอบรู้ ในเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งและกว้างไกลทันเหตุการณ์ ห้องสมุดยังช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะใช้ห้องสมุดเป็นประจำ มีการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ อยู่เสมอ ก็จะไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ หากผู้สืบค้นไม่มีระบบจัดเก็บข้อมูล ไม่มีการนำข้อมูลเหล่านั้นมานำเสนอในรูปแบบ ที่เรียกกันว่า รายงาน

การเตรียมตัวก่อนไปห้องสมุด

ก่อนไปใช้บริการห้องสมุด ควรเตรียมตัว ดังนี้

1. วางแผนการใช้เวลาของตนเอง
2. เตรียมปากกา สมุดจดข้อมูล
3. เตรียมประเด็นความรู้ที่ต้องการ
4. เตรียมบัตรประชาชน บัตรสมาชิกห้องสมุดไปด้วย

การเรียนรู้ในห้องสมุด

การเรียนรู้ในห้องสมุด ควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ปฏิบัติตนตามระเบียบของห้องสมุด และมีมารยาทในการใช้ห้องสมุด
2. เลือกรหัสหนังสือที่ต้องการ หากไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ใด ให้ถามบรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด
3. จดบันทึกความรู้ที่ได้
4. จดชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่งหนังสือ ปี พ.ศ. ที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ จำนวนหน้า เลขหน้าที่ย่าน เพื่อใช้อ้างอิงความรู้

วิธีการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศจากห้องสมุด

การเข้าถึงข้อมูลรวมของสื่อต่าง ๆ ที่ให้บริการในห้องสมุด สามารถสืบค้นได้ 2 วิธี คือ การสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ การสืบค้นด้วยตู้บัตรรายการ

1. การสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ ห้องสมุดประชาชนจัดเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้บริการสืบค้นสื่อที่ต้องการและสนใจ โดยใช้โปรแกรมบริการงานห้องสมุด หรือ PLS (Public Library Service) ที่สามารถค้นหาได้จากชื่อนหนังสือ/สื่อ ชื่อผู้แต่งหรือผู้จัดทำ และหัวเรื่อง หรือคำสำคัญ ที่เป็นสาระหลักของสื่อ

การเตรียมตัวก่อนการค้นหา

1. ผู้ค้นต้องทราบว่าตนเอง ต้องการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใด และต้องมีข้อมูลประกอบในการค้นหา เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อสิ่งพิมพ์ หากไม่รู้ชื่อผู้แต่ง ชื่อสิ่งพิมพ์ ควรกำหนดคำค้นหรือหัวเรื่องที่จะใช้ค้นหา เป็นต้น

2. ต้องรู้จักวิธีการใช้ฐานข้อมูล หรือเครื่องมือที่ใช้ค้นหา และรู้จักวิธีการจัดการผลลัพธ์ เช่น การบันทึก การส่งพิมพ์ การส่งข้อมูลทาง E-mail การจัดการรายการบรรณานุกรม เป็นต้น

3. ต้องรู้จักวิธีการใช้ห้องสมุดและการหาหนังสือบนชั้น ผู้ค้นต้องรู้จักวิธีการใช้ห้องสมุด

4. เรียนรู้ กฎ กติกา มารยาทในการใช้แหล่งสารสนเทศ ฐานข้อมูล หรือเครื่องมือค้นหา เนื่องจากปัจจุบัน มีผู้ใช้บริการบางส่วน ยังใช้ห้องสมุดไม่เป็น ไม่รู้จักระเบียบฯ

วิธีการสืบค้นข้อมูลโดยทั่วไป

เป็นการค้นหาสารสนเทศอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยใช้คำโดด ๆ หรือผสมเพียง 1 คำ สืบค้นข้อมูล โดยส่วนใหญ่การค้นหาแบบง่ายจะมีทางเลือกในการค้นหา ได้แก่

1. ชื่อผู้แต่ง เป็นการค้นหาโดยใช้ชื่อของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชื่อหน่วยงาน/องค์กรที่เป็นผู้แต่ง หรือเขียนหนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือทรัพยากรสารสนเทศนั้น ๆ ซึ่งมีหลักการค้นหาง่าย ๆ ดังนี้

ชื่อผู้แต่งคนไทย เป็นการค้นหาชื่อบุคคล ให้ตัดคำนำหน้าชื่อออก หรือหากเป็นบุคคลที่มีบรรดาศักดิ์หรือฐานันดรศักดิ์ ให้ค้นด้วยชื่อ และต่อท้ายด้วยบรรดาศักดิ์หรือฐานันดรศักดิ์ เช่น

- นางสาวอุษา เทียนทอง ชื่อที่ใช้ค้น อุษา เทียนทอง (ให้ตัดคำนำหน้าชื่อออก)

- ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ชื่อที่ใช้ค้น คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.
(ให้เอาบรรดาศักดิ์ หรือฐานันดรศักดิ์ มาต่อท้ายชื่อ)

ผู้แต่งที่เป็นหน่วยงาน/องค์กร ให้ค้นหาตามชื่อหน่วยงาน หรือชื่อองค์กรนั้น เช่น การค้นหาชื่อหน่วยงาน ที่มีทั้งหน่วยงานใหญ่และหน่วยงานย่อย ให้ค้นหาโดยใช้ชื่อหน่วยงานใหญ่ก่อน แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานย่อย ถ้าเป็นชื่อย่อ เมื่อค้นหาให้ใช้ชื่อเต็ม เช่น

- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ชื่อที่ใช้ค้น คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สำนักวิทยบริการ

- ททท. ชื่อที่ใช้ค้น คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. ชื่อเรื่อง เป็นการค้นหาข้อมูล ด้วยชื่อเรื่อง เช่น ชื่อหนังสือ นวนิยาย วิทยานิพนธ์ การค้นโดยใช้ชื่อเรื่องนี้ เป็นการค้นหาแบบเจาะจง ดังนั้น ผู้ค้นต้องรู้จักชื่อเรื่อง เช่น เรื่อง การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ อินเทอร์เน็ตสำหรับผู้เริ่มต้น เป็นต้น

3. คำสำคัญ เป็นการค้นหาด้วยคำ หรือวลีที่กำหนดขึ้นมา เพื่อใช้แทนเรื่องที่ต้องการค้นหา โดยทั่วไปคำสำคัญจะมีลักษณะ สั้น กะทัดรัด ได้ใจความ มีความหมายเป็นคำนามหรือเป็นศัพท์เฉพาะในแต่ละสาขาวิชา เช่น

หนังสือ เรื่อง สมุนไพรในอุทยานแห่งชาติภาคใต้ คำสำคัญที่ใช้ค้น ได้แก่ “สมุนไพร” หรือ “อุทยานแห่งชาติ” หรือ “ภาคใต้”

2. การสืบค้นด้วยตัวบัตร์รายการ โดยห้องสมุดประชาชนจัดทำบัตร์รายการของสื่อความรู้ทุกประเภท ทุกชนิด ลงในบัตร์รายการใส่ไว้ในลิ้นชักของตัวบัตร์รายการ โดยจัดแยกเป็นหมวดหมู่ไว้ ระบบหมวดหมู่ที่ใช้กันมาก คือ ระบบทศนิยม ดิวอี้ ซึ่งมีการจัดหมวดหมู่หนังสือดังนี้

000 เบ็ดเตล็ดหรือความรู้ทั่วไป

100 ปรัชญา

200 ศาสนา

300 สังคมศาสตร์

400 ภาษาศาสตร์

500 วิทยาศาสตร์

- 600 วิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี
- 700 ศิลปกรรมและการบันเทิง
- 800 วรรณคดี
- 900 ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

กิจกรรมท้ายบทที่ 2

1. ให้ผู้เรียนสำรวจ และศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชน (ตำบล/อำเภอ) ของผู้เรียน แล้วสรุปความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	ประเภทแหล่งเรียนรู้	ความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้
1			
2			
3			
4			

2. ให้ผู้เรียนบอกกฎ กติกาการใช้ห้องสมุดประชาชน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างน้อย 4 ข้อ

.....

.....

.....

.....

3. ให้ผู้เรียนบอกประเภทของแหล่งเรียนรู้ และข้อแตกต่างของแหล่งเรียนรู้แต่ละประเภท

.....

.....

.....

4. ให้ผู้เรียนยกตัวอย่าง ประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพในชุมชนของตน

.....

.....

.....

บทที่ 3 การจัดการความรู้

ในปัจจุบันและอนาคต โลกปรับตัว เข้าสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งความรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญ ในการพัฒนาคน ทำให้คนสามารถ แสวงหาความรู้ พัฒนาและสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำพาตนเอง สู่ความสำเร็จ การจัดการความรู้ จึงมีลักษณะกิจกรรมเป็นวงจรเรียนรู้ ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมายการจัดการความรู้คือ การพัฒนางาน และพัฒนาคน

เรื่องที่ 1

ความหมาย ความสำคัญ และหลักการของการจัดการความรู้

ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การจัดการกับความรู้ ประสบการณ์ ที่มีอยู่ในตัวคน และนำความรู้มาแบ่งปัน ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและองค์กร ด้วยการผสมผสานความสามารถของคนเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา งาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ความสำคัญของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล โดยเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน จนประสบผลสำเร็จ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างคนกับคน หรือกลุ่มกับกลุ่ม จะก่อให้เกิดการยกระดับความรู้ ที่ส่งผลต่อเป้าหมายของการทำงาน นั่นคือ เกิดการพัฒนา ประสิทธิภาพของงาน คนเกิดการพัฒนาและส่งผลต่อเนื่องไปถึงองค์กร เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

หลักการของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ให้คนหลากหลาย ทั้งด้านทักษะ วิธีคิด มาทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
2. ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ
3. ทดลองและเรียนรู้ เพื่อให้ได้วิธีการทำงานแบบใหม่
4. นำเข้าความรู้จากภายนอกอย่างเหมาะสม โดยผนวกกับความรู้เดิม เป็นความรู้

ใหม่ที่ตนเองต้องการ

เรื่องที่ 2

กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการแบบหนึ่ง ที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึง ขั้นตอนที่ทำให้การจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร

รูปแบบการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบปลาหู และรูปแบบปลาตะเพียน

1. **รูปแบบปลาหู** (โมเดลปลาหู) ประกอบด้วย การจัดการความรู้ 3 ส่วน คือ **ส่วนหัว** เป็นการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน **ส่วนตัว** เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ **ส่วนหาง** เป็นความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. **รูปแบบปลาตะเพียน** (โมเดลปลาตะเพียน) เป็นการจัดการความรู้ของกลุ่มหรือองค์กร **ปลาตัวใหญ่** เหมือนวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร **ปลาตัวเล็ก**ทั้งหลาย เหมือนเป้าหมายของการจัดการความรู้ ที่มุ่งตอบสนองเป้าหมายใหญ่ขององค์กร ซึ่งมีทิศทางเดียวกัน

กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม

กระบวนการจัดการความรู้ในองค์กร มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. **การบ่งชี้ความรู้** เป็นการพิจารณาว่า เป้าหมายการทำงานคืออะไร
2. **การสร้างและแสวงหาความรู้** เป็นการจัดบรรยากาศ และวัฒนธรรมเพื่อเอื้อให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ เพื่อให้ นำมาใช้ ได้ง่าย และรวดเร็ว

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เป็นการปรับปรุงความรู้ให้อ่านแล้วเข้าใจ ง่าย

5. การเข้าถึงความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ เพื่อให้ผู้อื่นเข้ามาใช้งานได้ง่าย สะดวก เช่น เว็บไซต์ จดบอร์ด เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หากเป็นความรู้เด่นชัด อาจทำเป็นเอกสาร สำหรับความรู้ที่ฝังลึก อาจทำในลักษณะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

7. การเรียนรู้ การเรียนรู้ของบุคคลทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งจะไปเพิ่มองค์ ความรู้ขององค์กรให้มากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นวงจรแห่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 3

กระบวนการจัดการความรู้ด้วยตนเอง

ทักษะในการจัดการความรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ด้วยตนเอง ต้องเริ่มจากการคิด แล้วลงมือ ปฏิบัติ การปฏิบัติจะทำให้จดจำได้แม่นยำกว่า และมีการบันทึกความรู้ระหว่างปฏิบัติไว้ใช้ ทบทวน หรือให้ผู้อื่นนำไปปฏิบัติตามได้ ขั้นสุดท้าย ให้อ้อนกลับไปทบทวนกระบวนการเรียนรู้ เพื่อตรวจหาจุดบกพร่องและปรับปรุง พัฒนาจุดบกพร่องนั้นให้ได้

ทักษะในการจัดการความรู้ด้วยตนเอง สามารถฝึกได้ ดังนี้

1. ฝึกสังเกต เพื่อเข้าใจเหตุการณ์
2. ฝึกตั้งคำถาม ด้วยคำถามว่า ทำไม อย่างไร เพื่อหาคำตอบเอง หรือให้ผู้อื่นตอบ จะทำให้ได้ขยายความคิด ความรู้ ให้ลึกและกว้างขึ้น
3. ฝึกแสวงหาคำตอบ และรู้แหล่งข้อมูลที่จะค้นคว้า
4. ฝึกบันทึก เพื่อการเข้าใจของตนเอง และให้ผู้อื่นเรียนรู้ได้ ทั้งที่บันทึกเป็นภาพ จดบันทึก หรือบันทึกแบบอื่น ๆ
5. ฝึกการเขียน เพื่อเป็นงานเขียน (เอกสาร) สำหรับให้ผู้อื่นศึกษา กระจายไปใน วงกว้าง

ตัวอย่างการจัดการความรู้ด้วยตนเองของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

กระบวนการ	คำอธิบาย	ตัวอย่างการปฏิบัติ
1. ความรู้หลักที่จำเป็นต่องาน/กิจกรรม	เป็นการกำหนดความรู้หลักเป็นการค้นหาความรู้ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง	พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา มีปัญหาการทำเกษตรเชิงเดี่ยว จึงคิดหาทางทำเกษตรแนวอื่น แล้วหาความรู้หลัก เรื่อง การทำเกษตรผสมผสาน
2. เสาะแสวงหาความรู้	เป็นการเสาะแสวงหาความรู้เฉพาะ จากผู้มีประสบการณ์ โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของตน เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่	พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ไปแสวงหาความรู้จากพ่อผาย สร้อยสระกลาง ปราชญ์ชาวบ้าน เรื่อง การทำเกษตรผสมผสาน
3. ประยุกต์ใช้ความรู้	นำความรู้ที่เสาะแสวงมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม	เมื่อพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เข้าใจหลักการจัดการพื้นที่เพื่อทำเกษตรผสมผสานแล้วจึงวางแผนจัดการในพื้นที่ของตน
4. การแลกเปลี่ยนความรู้	แลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่นที่สนใจ	พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา แลกเปลี่ยนความรู้กับเกษตรกรคนอื่น ๆ ที่สนใจเรื่องนี้ และเป็นวิทยากรให้ความรู้กับผู้ที่สนใจ
5. พัฒนาความรู้	วิธีการต่อยอดพัฒนาความรู้มี 2 รูปแบบ 1) การศึกษาด้วยตนเองจากเอกสาร หรือสื่อต่าง ๆ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนหนึ่งไปอีกรคนหนึ่ง เพื่อเติมเต็มความรู้เดิม	พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นผู้มีความรู้เรื่องเกษตรผสมผสานจากการปฏิบัติและแลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นปราชญ์ชาวบ้านแห่งเมืองโคราช

เรื่องที่ 4

กระบวนการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติการกลุ่ม

ในชุมชนมีปัญหาซับซ้อน ที่คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ไข การจัดการความรู้จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมมือกันพัฒนาโดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เรียกว่า “ชุมชนนักปฏิบัติ” (Community of Practice : CoPs) หรืออาจจะเรียกว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” หรือ “ชุมชนปฏิบัติการ”

รูปแบบของ CoPs ที่ใช้ในการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการที่คนในกลุ่มเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานร่วมกัน เมื่อบุคคลที่ประสบความสำเร็จนำความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้คนที่ไม่รู้และคนที่รู้บ้างได้เพิ่มพูนความรู้ และนำความรู้ไปปฏิบัติได้

การดึงความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลออกมา แล้วสกัดเป็นชุมชนความรู้ จำเป็นต้องมีคนกลาง ที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 คน ได้แก่

1. คุณเอื้อ (เอื้อระบบ) เป็นผู้นำระดับสูงขององค์กร มีหน้าที่ ทำให้การจัดการความรู้เป็นวิถีเดียวกับการปฏิบัติงานตามปกติขององค์กร และเปิดโอกาสให้ทุกคนขององค์กร นำวิธีการทำงานของตน มาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมงาน ประการสุดท้าย คุณเอื้อต้องหากุศโลบายที่จะทำให้วิธีการนั้นถูกนำไปใช้กันมากขึ้น

2. คุณอำนวย (ผู้อำนวยความสะดวก) เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะต้องทำหน้าที่เชื่อมโยงคนสองประเภทเข้าหากัน คือ คนที่มีความรู้ ประสบการณ์ และคนที่ต้องการเรียนรู้และใช้ความรู้เหล่านั้น รวมทั้งติดตามประเมินผล ความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

3. คุณกิจ (ผู้ปฏิบัติงาน) ซึ่งเป็นผู้จัดการความรู้ตัวจริง เนื่องจากเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย ค้นหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม และพร้อมจะดูดซับความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และหมุนเวียน ต่อยอดความรู้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

4. คุณลิขิต (ผู้จดบันทึก) ทำหน้าที่บันทึก และจัดเก็บความรู้ให้เป็นคลังความรู้ขององค์กร

การทำ CoPs เพื่อจัดการความรู้

ชุมชนนักปฏิบัติ เกิดจากกลุ่มคนที่มีเครือข่ายสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะเอื้อต่อการเรียนรู้และสร้างความรู้ใหม่ ๆ โดยเน้นเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์การทำงานเป็นหลัก เพื่อนำมาใช้พัฒนางาน การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ความรู้ฝังลึก สร้างความรู้ ความเข้าใจได้มากกว่าการอ่านหนังสือ หรือการฝึกอบรม

1. บันทึกการเล่าเรื่อง

การถอดความรู้ฝังลึก ด้วยกิจกรรมเรื่องเล่าเร้าพลัง การเล่าเรื่อง เป็นเทคนิคของการใช้ เรื่องเล่าในกลุ่มเพื่อน แบ่งปันความรู้ หรือสร้างแรงบันดาลใจ ในการพัฒนาการปฏิบัติงาน โดยใช้ภาษาง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน เล่าเฉพาะเหตุการณ์ บรรยากาศ ตัวละครที่เกี่ยวข้องกับผู้เล่า ในขณะที่เกิดเหตุการณ์ตามจริง เล่าให้เห็นบุคคล พฤติกรรม การปฏิบัติ การคิด ความสัมพันธ์ ข้อสำคัญ ผู้เล่าต้องไม่ตีความระหว่างเล่า ไม่ใส่ความคิดของผู้เล่าระหว่างเล่าเรื่องเมื่อเล่าจบแล้ว ผู้ฟังสามารถซักถามผู้เล่าได้

2. บันทึกขุมความรู้

เป็นการเก็บความรู้ ที่ได้จากการฟังเรื่องเล่า แล้วนำมาเรียบเรียง จากบันทึกของผู้ฟัง หลาย ๆ คน และตรวจสอบให้สอดคล้องกัน การบันทึกขุมความรู้ ควรบันทึกเป็นประโยคที่ขึ้นต้นด้วยกริยา เป็นวิธีการปฏิบัติ เป็นข้อความที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย

3. บันทึกแก่นความรู้

ขุมความรู้ที่ได้จากเรื่องเล่า นำมาจัดกลุ่ม ประเภทเดียวกันไว้ด้วยกันแล้วตั้งชื่อใหม่ ให้ครอบคลุมขุมความรู้นั้น

เรื่องที่ 5

การสร้างองค์ความรู้ พัฒนา ต่อยอดและเผยแพร่องค์ความรู้

ในการพัฒนาความรู้ ยกระดับความรู้ เพื่อให้เกิดการต่อยอดความรู้ นั้น ความรู้จะเปลี่ยนสถานภาพสลับกันไปตลอดเวลา บางครั้งความรู้ที่ชัดเจน ซึ่งอยู่ในกระดาษ หรือสื่ออื่น ๆ ก็แปรสภาพเป็นความรู้ที่ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคล และบางครั้งความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล ก็แปรสภาพเป็นความรู้ที่ชัดเจน คือ มีการถ่ายทอดความรู้ออกมา และถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนอื่นได้ศึกษา

การสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดและยกระดับความรู้

การดำเนินการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดความรู้หลักที่จำเป็น
2. เสาะหาความรู้ที่ต้องการ
3. ปรับปรุง ดัดแปลงให้เหมาะกับงานของตนเอง
4. ประยุกต์ใช้ความรู้
5. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัดขุมความรู้ออกมาบันทึกไว้
6. การบันทึกขุมความรู้ และแก่นความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์

การจัดทำสารสนเทศของค์ความรู้

สารสนเทศของค์ความรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานพัฒนาคน เพื่อแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาใช้ประโยชน์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. **บันทึกเรื่องเล่า** เป็นเอกสารรวมเรื่องเล่า ที่บอกวิธีการทำงานให้ประสบความสำเร็จ
2. **บันทึกการถอดบทเรียน** หรือการถอดองค์ความรู้ เป็นการดึงความรู้ฝังลึกของผู้ปฏิบัติด้วยเทคนิค การสนทนากลุ่ม การทำ Mind Mapping ฯลฯ แล้วบันทึกไว้เป็นเอกสาร
3. **วีซีดีเรื่องสั้น** เป็นการใช้เครื่องอิเล็กทรอนิกส์บันทึกเรื่องสั้นไว้บนแผ่นวีซีดี
4. **คู่มือการปฏิบัติงาน** เป็นเอกสารที่แสดงวิธีการทำงานให้เห็นชัดเจน และมีตัวอย่างประกอบ อ่านแล้วปฏิบัติได้
5. **อินเทอร์เน็ต** เป็นสารสนเทศเพื่อการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยการบันทึกความรู้ ในรูปแบบของเว็บเพจ เว็บบอร์ด ฯลฯ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว

กิจกรรมท้ายบทที่ 3

1. ให้ผู้เรียนบอกความหมาย ความสำคัญของการจัดการความรู้

.....

.....

.....

.....

2. ให้ผู้เรียนบอกหลักการของการจัดการความรู้ ว่ามีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

3. ให้ผู้เรียนบอกวิธีการ การจัดการความรู้ และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

.....

.....

.....

.....

4. ให้ผู้เรียน วิเคราะห์ปัญหาของตนเอง และเขียนแผนการพัฒนาตนเอง ดังนี้

1) ปัญหาของผู้เรียน คืออะไร ทำไมถึงเกิดปัญหานั้น

.....

.....

.....

.....

2) ความรู้หลักที่จำเป็นของผู้เรียน คืออะไร ใช้แก้ปัญหาของผู้เรียนได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ผู้เรียนมีวิธีแสวงหาความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้อื่น ที่ไหน อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4) ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปแก้ปัญหา หรือประยุกต์ใช้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

บทที่ 4 การคิดเป็น

โลกปัจจุบัน เป็นโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ทั้งเรื่องข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ถ้าไม่สามารถปรับตัวให้ทันเหตุการณ์ ไม่เปลี่ยนแปลง ก็จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นกับตนเอง ครอบครัว สังคมและชุมชน วิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ คือ “การคิดเป็น”

การคิดเป็น เป็นการใช้ทักษะการคิดที่ใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ด้าน มาสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพื่อการตัดสินใจสู่การกระทำ โดยปกติแล้วการกระทำของคนนั้น เกิดมาจากการคิด ถ้าคิดดีก็ทำดี การคิดที่มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ จะทำให้การคิดนั้นมีความรอบคอบ มีเหตุผล มีความพอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การคิดดีนำไปสู่การปฏิบัติที่ดี ถ้าในสังคมผู้คนปฏิบัติดีต่อกัน สังคมก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เรื่องที่ 1

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่/การศึกษานอกระบบ

ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษาผู้ใหญ่/การศึกษานอกระบบ เชื่อว่าคนมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ทั้งรูปลักษณ์ภายนอก ภูมิหลัง พื้นฐานทางครอบครัว ฯลฯ ความต้องการของคนจึงไม่เท่าเทียมกัน ไม่เหมือนกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนต้องการคือ “ความสุข” ความสุขของแต่ละคนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมนุษย์กับสภาวะแวดล้อมที่เป็นวิถีชีวิตของตน สามารถปรับเข้าหากันได้อย่างกลมกลืน จนเกิดความพอดีและพึงพอใจ ความสุขของแต่ละคนจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เมื่อมนุษย์ต้องการความสุข เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต การคิดตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ล้วนต้องใช้เหตุผล หรือข้อมูลมาประกอบการคิดอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม และข้อมูลทางวิชาการ

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่นั้น กล่าวได้ว่า เริ่มมีการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาการมาจาก แนวความคิดของเดิม ของธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike. 1982) จากการเขียนเกี่ยวกับ "การเรียนรู้ของผู้ใหญ่" ซึ่งมีได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่โดยตรง

แต่ศึกษาถึงความสามารถในการเรียนรู้ โดยเน้นให้เห็นว่า ผู้ใหญ่นั้นสามารถเรียนรู้ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก จากสงครามโลกครั้งที่สอง มีนักการศึกษาผู้ใหญ่จำนวนมาก ได้ศึกษาค้นคว้า จนได้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นอีกว่า ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ รวมทั้งได้พบว่า กระบวนการเกี่ยวกับด้านความสนใจและความสามารถนั้น แตกต่างออกไปจากการเรียนรู้ของเด็กเป็นอันมาก

นอกจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว ยังมีแนวความคิดทางด้านที่เป็นศิลป์ ในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการค้นหาวิธีการในการรับความรู้ใหม่ ๆ และการวิเคราะห์ถึงความสำคัญของประสบการณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับว่า “ผู้ใหญ่เรียนรู้อย่างไร” (How Adult Learn) ลินเดอร์แมน (Edward C. Linderman) ได้เขียนหนังสือชื่อ “ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่” แนวความคิดของลินเดอร์แมนนั้น ได้รับอิทธิพลค่อนข้างมาก จากนักปรัชญาการศึกษาผู้ที่มีชื่อเสียง คือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้เน้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่า ควรเริ่มต้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ (Situations) มากกว่าเริ่มจากเนื้อหาวิชา ซึ่งวิธีการเรียนการสอนโดยทั่ว ๆ ไป มักจะเริ่มต้นจากครูและเนื้อหาวิชาเป็นอันดับแรก และมองดูผู้เรียนเป็นส่วนที่สอง

ในการเรียนแบบเดิม ผู้เรียนจะต้องปรับตัวเองให้เข้ากับหลักสูตร แต่ในการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น หลักสูตรควรจะได้สร้างขึ้นมาจากความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ผู้เรียนจะพบว่า ตัวเองมีสถานการณ์เฉพาะเกี่ยวกับหน้าที่ การงาน งานอดิเรก หรือ สันทนาการ ชีวิตครอบครัว ชีวิตในชุมชน สถานการณ์ต่าง ๆ นี้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้ปรับตัว และการศึกษาผู้ใหญ่ควรเริ่มจากจุดนี้ ส่วนด้านตำราและผู้สอนนั้น ถือว่ามีหน้าที่และบทบาทรองลงไป

แหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสูงสุดในการศึกษาผู้ใหญ่ คือประสบการณ์ของผู้เรียนเอง และมีข้อคิด ที่สำคัญว่า “หากการศึกษา คือชีวิตแล้ว ชีวิตก็คือ การศึกษา” (If Education is Life, then Life is Education) สรุปได้ว่า ประสบการณ์นั้น คือตำราที่มีชีวิตจิตใจ สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ จากแนวความคิดของลินเดอร์แมน ทำให้ได้ข้อสันนิษฐานที่สำคัญ ๆ และเป็นกุญแจสำคัญ สำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ รวมทั้งการวิจัยในระยะต่อ ๆ มา ทำให้โนลส์ (M.S.Knowles.1954) ได้พยายามสรุปเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **ความต้องการและความสนใจ** ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าตรงกับความต้องการ และความสนใจ ในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้น ควรเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลาย ที่ต้องการให้ผู้ใหญ่ เกิดการเรียนรู้

2. **สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่** การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหาก ถู้อเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็น หลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

3. **การวิเคราะห์ประสบการณ์** เนื่องจากประสบการณ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ ที่มี คุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือ การวิเคราะห์ถึง ประสบการณ์ของผู้ใหญ่ แต่ละคนอย่างละเอียด ว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ ที่จะนำมาใช้ ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4. **ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง** ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้น บทบาทของครูจึงควรอยู่ใน กระบวนการสืบหา หรือค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียน มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่าน หรือเป็นสื่อ สำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่าเขาคล้อยตามหรือไม่เพียงใด

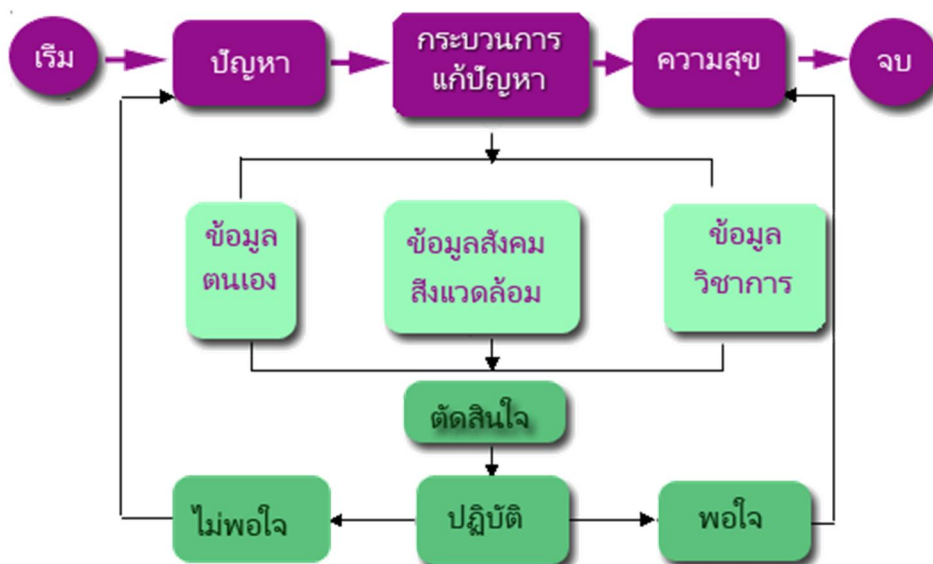
5. **ความแตกต่างระหว่างบุคคล** ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้น การสอนผู้ใหญ่จะต้องเตรียมการด้านนี้ อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน เวลาที่ใช้สอน สถานที่สอน เป็นต้น

เรื่องที่ 2

ปรัชญาการคิดเป็น

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และเคยเป็นอธิบดีกรมการศึกษา นอกโรงเรียน ได้อธิบายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคน ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง และซับซ้อน ไว้ว่า “คิดเป็น” มาจากความเชื่อพื้นฐาน เบื้องต้นที่ว่า คนมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดา แต่ทุกคนมีความต้องการสูงสุดเหมือนกัน คือ ความสุขในชีวิต คนจะมีความสุขในชีวิตได้ ต้องมีการปรับตัวเอง และสังคมสิ่งแวดล้อม ให้เข้าหากันอย่างกลมกลืน จนเกิดความพอดี นำไปสู่ความพอใจ และมีความสุข คนที่จะทำได้เช่นนี้ ต้องรู้จักคิด รู้จักใช้สติปัญญา รู้จักตัวเอง และธรรมชาติสังคมสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี สามารถแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายและพอเพียง นำมาพิจารณาข้อดี ข้อเสียของแต่ละเรื่อง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ อาจกล่าวได้ว่า “คิดเป็น” เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับพุทธศาสตร์ ที่สอนให้บุคคลสามารถพ้นทุกข์ และพบความสุขได้ด้วยการค้นหาสาเหตุของปัญหา สาเหตุของทุกข์ ซึ่งส่งผลให้บุคคลผู้นั้น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

คนคิดเป็น เมื่อได้นำทางเลือกที่ได้คิดวิเคราะห์ไว้อย่างดีที่สุดไปปฏิบัติแล้ว หากยังไม่พอใจ ไม่มีความสุข ก็ยังมีสติ ไม่เดือดร้อน กระทบกระวาย ไม่ตีโพยตีพาย แต่จะพยายามศึกษาปัญหา ทบทวนใหม่ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ให้ละเอียดลึกซึ้งมากขึ้น กลับเข้าสู่กระบวนการคิดใหม่ เพื่อเลือกทางเลือกปฏิบัติใหม่ จนกว่าจะพอใจ โดยมีแผนภูมิประกอบการคิด ดังนี้

ข้อมูลจาก http://www.folkmelody.blogspot.com/2012/11/blog-post_23

การคิดแบบคิดเป็น เป็นการใช้ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้าน นำมาสู่การตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อ เลือกที่จะกระทำ โดยสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองได้ ซึ่งความคิดของแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป การจัดการศึกษานอกระบบ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเองที่สำคัญ คือ การยอมรับ และเคารพการตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในระดับพื้นฐานด้วย

ข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบการคิด

การคิดเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องใช้ข้อมูลมาประกอบการคิด อย่างน้อย 3 ประการได้แก่

1. **ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง** หมายถึง การรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ เกี่ยวกับธรรมเนียม โดยพิจารณา ความพร้อมด้านการเงิน สุขภาพอนามัย ความรู้ อายุ และวัย รวมทั้งการมีเพื่อนฝูงและอื่น ๆ

2. **ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม** หมายถึง สังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง คนอื่นนอกเหนือจากเราและครอบครัว จะเรียกว่าบุคคลที่ 3 ก็ได้ คือ ดูว่าสังคมเขาคิดอย่างไรกับการตัดสินใจของเราเขาเดือดร้อนไหม เขารังเกียจไหม เขาชื่นชมด้วยไหม เขามีใจป็นให้เราไหม รวมตลอดถึงเศรษฐกิจและสังคมนั้น ๆ เหมาะกับเรื่องที่เราตัดสินใจหรือไม่ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี คุณธรรม และค่านิยมของสังคม

3. **ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ** หมายถึง ความรู้ทางวิชาการ เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือความรู้วิชาการ ในเรื่องที่เราจะต้องใช้ประกอบการตัดสินใจ

ข้อมูลทั้ง 3 ประการนี้ ต้องใช้ประกอบกัน จึงจะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์พิจารณาที่ดี ที่ถูกต้องมากกว่าการใช้ข้อมูลเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ซึ่งปกติมักจะตัดสินใจกัน ด้วยข้อมูลด้านเดียว ซึ่งอาจมีการพิจารณาว่า เหมาะสมกับตนเองแล้ว เหมาะสมกับคนส่วนใหญ่แล้ว หรือเหมาะสมตามตำรา หรือจากคำแนะนำทางวิชาการแล้ว อาจเป็นเหตุให้ตัดสินใจผิดพลาดได้

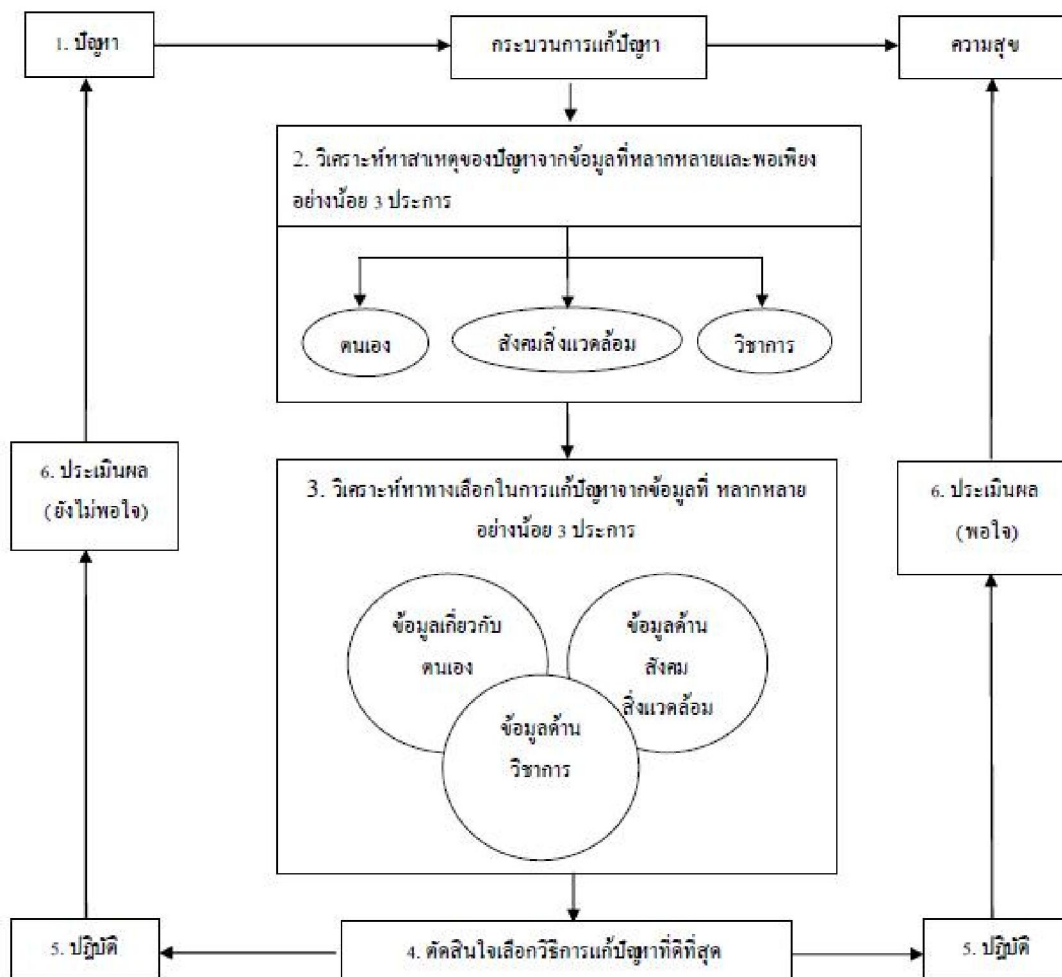
เรื่องที่ 3

กระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น

การแก้ไขปัญหของคนคิดเป็นนั้น มีกระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สำรวจปัญหา
2. หาสาเหตุของปัญหา
3. วิเคราะห์หาวิธีแก้ไขปัญหา
4. ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญา
5. ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา
6. การประเมินผลการแก้ปัญหา

กระบวนการแก้ปัญหาของคนคิดเป็น

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า กระบวนการ และขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างคนคิดเป็น จะเริ่มต้นด้วยการรู้จักปัญหาที่แท้จริง จากนั้น จึงเน้นการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา จาก ข้อมูลที่หลากหลายอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม และวิชาการ แล้วจึง วิเคราะห์ทางเลือก ในการแก้ปัญหา ก่อนลงมือปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วพอใจก็มีความสุข ถ้ายังไม่พอใจก็ต้องกลับไปเริ่มต้น ตามขั้นตอนแรกก่อน จนกว่าจะพอใจกับการตัดสินใจแก้ปัญหา ของตนเอง

เรื่องที่ 4

ฝึกทักษะการคิดเป็น

“คิดเป็น” เรื่องนี้ นอกจากจะต้องทำความเข้าใจกับหลักการและแนวคิดแล้ว การเป็นผู้ที่มีทักษะการคิดเป็นได้นั้น ต้องฝึกฝนกระบวนการคิดและฝึกปฏิบัติ โดยใช้เหตุการณ์จริงในชีวิตประจำวัน รวมทั้ง มีการแลกเปลี่ยนความคิด วิธีการพูดคุย ถกเถียงกับเพื่อนฝูง ญาติมิตรด้วยการมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แล้วเกิดความพอใจและมีความสุข นั่นเท่ากับว่าได้เริ่มต้นเป็นคนคิดเป็นแล้ว เพื่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง ผู้ฝึกปฏิบัติควรหมั่นฝึกปฏิบัติตามกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนทักษะให้มากยิ่งขึ้น จึงจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ไม่เกิดข้อผิดพลาดบ่อย และสามารถคิดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

โดยสรุปคือ การสอนแบบคิดเป็น ไม่มีการสอนแบบสำเร็จรูปว่า อะไรถูก อะไรผิด ขึ้นอยู่กับบริบทและสิ่งแวดล้อม แต่ทุกคนจะมีบริบทไม่เหมือนกัน แต่เมื่อนำมาถกเถียงกัน นำมาอภิปรายกัน จะเกิดความรู้แตกฉานยิ่งขึ้น

คนที่คิดเป็น จะเป็นผู้ที่รู้จักปรับตนเอง และสภาพแวดล้อมให้เข้ากันได้เป็นอย่างดี เป็นคนที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีสมรรถภาพของการเป็นคนคิดเป็น ดังนี้

1. สามารถเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ
2. สามารถแสวงหาและใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้านในการคิดแก้ไขปัญหา
3. รู้จักชั่งน้ำหนัก คุณค่า และตัดสินใจหาทางเลือก ให้สอดคล้องกับค่านิยม

ความสามารถและสถานการณ์ หรือเงื่อนไขส่วนตัว และระดับความเป็นไปได้ของทางเลือกต่าง ๆ

กิจกรรมท้ายบทที่ 4

1. ให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาของคนคิดเป็น มาฝึกแก้ปัญหาในกรณีดังต่อไปนี้

นายสมหวัง ประกอบอาชีพทำนาข้าว มีรายได้หลักจากการขายข้าวในแต่ละปี เพียงพอที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่ในปีนี้เกิดปัญหาน้ำแล้ง และมีแมลงมารบกวนมาก ซึ่งคาดการณ์แล้วจะทำให้รายได้ต้องลดลงจำนวนมาก ถ้าผู้เรียนเป็นนายสมหวัง จะมีวิธีคิดแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องนี้อย่างไร โดยให้แสดงข้อมูลทั้ง 3 ด้าน และทางเลือกในการตัดสินใจแก้ปัญหา พร้อมระบุเหตุผลประกอบ

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง	ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม	ข้อมูลด้านวิชาการ
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ทางเลือกในการตัดสินใจแก้ปัญหาและเหตุผลประกอบ

.....

.....

.....

.....

2. ให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงอาชีพในท้องถิ่น ประโยชน์ และความสำคัญของอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ของการประกอบอาชีพต่อความเจริญของสังคมที่อาศัยอยู่ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ต่อไปนี้

1) ถ้าผู้เรียนเลือกประกอบอาชีพ จะเลือกอาชีพอะไร

.....

.....

.....

.....

2) ถ้าประชาชนทุกคนในชุมชน มีอาชีพ มีรายได้ จะมีผลต่อประเทศชาติอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ถ้าให้เลือกประกอบอาชีพที่สุจริต รายได้น้อย กับการค้าของผิดกฎหมายซึ่งมีรายได้ดี ผู้เรียนจะเลือกอาชีพอะไร พร้อมให้เหตุผลประกอบ

.....

.....

.....

.....

บทที่ 5 การวิจัยอย่างง่าย

การวิจัยอย่างง่าย เป็นเรื่องที่น่าให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของการวิจัยอย่างง่าย การฝึกทักษะ กระบวนการและขั้นตอนของการดำเนินงาน ได้แก่ การระบุกำหนดปัญหาที่ต้องการหาความรู้ ความจริง หรือสิ่งที่ต้องการพัฒนา การแสวงหาความรู้จากการศึกษาเอกสาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ทดลอง การนำข้อมูลที่ได้มาหาคำตอบที่ต้องการ การเขียนรายงานสรุปผล และการนำความรู้ไปปฏิบัติจริง

เรื่องที่ 1

ความหมายและประโยชน์ของการวิจัยอย่างง่าย

ความหมายของการวิจัยอย่างง่าย

การวิจัยอย่างง่าย หมายถึง การศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาคำตอบของคำถามที่สงสัย หรือหาคำตอบมาใช้ในการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้คำตอบที่น่าเชื่อถือ

ความสำคัญของการวิจัยอย่างง่าย

1. ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ใหม่ ๆ
2. การวิจัยช่วยหาคำตอบที่ผู้วิจัยสงสัย หรือแก้ปัญหาของผู้วิจัย
3. การวิจัยช่วยให้ผู้วิจัยทราบผลการดำเนินงาน และข้อบกพร่องระหว่างการทำงาน
4. การวิจัยช่วยให้ผู้วิจัยได้แนวทางพัฒนาการทำงาน
5. การวิจัยช่วยให้ผู้วิจัยทำงานอย่างมีระบบ
6. การวิจัยช่วยให้ผู้วิจัยเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต

ประโยชน์ของการวิจัยอย่างง่าย

ประโยชน์ต่อผู้วิจัย

1. เป็นการพัฒนาความคิดให้เป็นระบบ คิดเป็นขั้นตอน ใช้กระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผล
2. เป็นการพัฒนาระบวนการสร้างความรู้อย่างเป็นระบบ
3. ฝึกให้ผู้วิจัยเป็นคนช่างสังเกต มีทักษะการจดบันทึก และสรุปความ

ประโยชน์ต่อชุมชน

1. สมาชิกในชุมชนมีความรู้ เข้าใจสภาพปัญหา และสามารถวิเคราะห์หาวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ
2. สามารถใช้กระบวนการวิจัย หรือผลการวิจัยมาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ

เรื่องที่ 2

กระบวนการและขั้นตอนของการวิจัยอย่างง่าย

ขั้นตอนของการวิจัยอย่างง่าย

ขั้นตอนของการวิจัยอย่างง่าย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นตอนการระบุปัญหาการวิจัย** เป็นขั้นตอนการเลือกเรื่องที่น่าสนใจหรือเป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข มากำหนดเป็นคำถามการวิจัย

2. **ขั้นตอนการเขียนโครงการวิจัย** เป็นการเขียนแผนการวิจัย โดยจะต้องเขียนให้ครอบคลุมในหัวข้อ ดังนี้

1) ชื่อโครงการวิจัย เป็นการเขียนบอกว่า ศึกษาอะไร กับใคร อย่างไร และที่ไหน

2) ชื่อผู้วิจัย บอกชื่อของผู้ทำวิจัย

3) ความเป็นมาและความสำคัญ เป็นการเขียนให้เห็นถึงประเด็นปัญหา และนำไปสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัย

4) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นการเขียนในลักษณะที่บ่งบอกว่า ผู้วิจัยต้องการรู้อะไร หรือจะทำอะไร เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัย โดยมีหลักการเขียนวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

(1) ต้องสอดคล้องกับชื่อเรื่อง ความเป็นมาและสภาพปัญหา

(2) ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษา

(3) เขียนเป็นประโยคบอกเล่า สั้น กระชับ ใจความ และชัดเจน

5) วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นการวางแผนเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการเริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้คำตอบของปัญหา

6) ปฏิทินปฏิบัติงาน และแผนการดำเนินงานเป็นการเขียนระบุว่าการดำเนินการวิจัย ครั้งนี้ จะใช้เวลานานเท่าใด เริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด โดยระบุกิจกรรมที่ทำและสถานที่ที่ใช้ในการวิจัยให้ชัดเจน

7) ประโยชน์ของการวิจัย เป็นการบอกว่า เมื่อได้คำตอบของการวิจัยมาแล้ว จะสามารถนำไปแก้ปัญหา หรือพัฒนางานได้อย่างไร

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เป็นการดำเนินการวิจัยตามแผนที่กำหนดไว้ในโครงการวิจัย ซึ่งจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) กลุ่มตัวอย่าง เป็นการกำหนดว่า จะศึกษาใคร
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการสร้างเครื่องมือ เพื่อไปเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ มี 3 ประเภท คือ แบบสังเกต แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนนี้กล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่การเก็บข้อมูลด้วยตนเอง หรือส่งทางไปรษณีย์ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ หลังจากเก็บข้อมูลได้แล้ว เช่น การตรวจนับให้คะแนน เป็นต้น
- 4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล จะกล่าวถึงสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล มีสถิติพื้นฐานใดบ้าง เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ

4. ขั้นตอนการรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการกล่าวถึงผลของการวิจัย โดยการวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย อาจนำเสนอเป็นข้อความ ตัวเลข ตาราง แผนภูมิ หรือแผนภาพ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น

5. ขั้นตอนการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปผลตามวัตถุประสงค์ว่า ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และมีข้อเสนอแนะของการวิจัยอย่างไร

เรื่องที่ 3

การเขียนโครงการวิจัย

ความสำคัญของโครงการวิจัย

โครงการวิจัย คือ แผนดำเนินการวิจัย ที่เขียนขึ้นก่อนการทำวิจัยจริง เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินการวิจัยสำหรับผู้วิจัย และผู้เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามแผนการวิจัยที่กำหนด

องค์ประกอบของโครงการวิจัย

โดยทั่วไป โครงการวิจัยประกอบด้วยหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. **ชื่อเรื่องการวิจัย** การเขียนชื่อเรื่อง ควรสื่อความหมายที่ชัดเจน อ่านแล้วทราบได้ทันทีว่า เป็นการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาอะไร
2. **ชื่อผู้วิจัย** บอกชื่อของผู้ทำวิจัย
3. **ความเป็นมาและความสำคัญ** การเขียนความเป็นมาและความสำคัญ เป็นการเขียนระบุให้ผู้อ่านทราบว่า ทำไมจึงต้องทำการวิจัยเรื่องนี้ ควรกล่าวถึงสภาพปัญหาให้ชัดเจน หากปัญหาดังกล่าว ได้แก้ไขโดยวิธีการวิจัยแล้ว จะเกิดประโยชน์อย่างไร
4. **วัตถุประสงค์ของการวิจัย** เป็นการระบุให้ผู้อ่านทราบว่า การวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาอะไร กับใคร และจะเกิดผลอย่างไร
5. **วิธีดำเนินการวิจัย** เป็นการอธิบาย วิธีการศึกษา หรือวิธีการดำเนินงาน อย่างละเอียด ควรครอบคลุมหัวข้อ ดังต่อไปนี้
 - 1) กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษา
 - 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3) การรวบรวมข้อมูล
 - 4) การวิเคราะห์ข้อมูล
6. **ปฏิทินปฏิบัติงาน** เป็นการเขียนขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยละเอียด และระยะเวลาการดำเนินการแต่ละขั้นตอน
7. **ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ** กล่าวถึง ผลของการวิจัยว่า จะเกิดผลที่เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้แก้ปัญหา หรือพัฒนางานอย่างไร

กิจกรรมท้ายบทที่ 5

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำวิจัยอย่างง่าย

.....

.....

.....

.....

2. บอกสถิติที่ใช้ในการวิจัยอย่างง่าย

.....

.....

.....

3. บอกขั้นตอนและกระบวนการของการวิจัยอย่างง่าย มาให้เข้าใจ

.....

.....

.....

.....

4. บอกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอย่างง่าย

.....

.....

.....

.....

5. ผู้เรียนเขียนโครงการวิจัยอย่างง่าย ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ชื่อเรื่อง/ปัญหาการวิจัย

.....
.....

2) ชื่อผู้วิจัย

.....
.....

3) ความเป็นมาและความสำคัญ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

.....
.....
.....

5) วิธีดำเนินการวิจัย

.....
.....
.....
.....
.....

6) ปฏิทินการปฏิบัติงาน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	สถานที่ดำเนินการ
.....
.....
.....
.....
.....

7) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

.....

.....

.....

6. ยกตัวอย่าง การทำวิจัยอย่างง่ายในงานอาชีพที่สนใจ ตามกระบวนการ ขั้นตอนที่ศึกษามา

1. เรื่อง

.....

.....

2. การดำเนินการวิจัย

1) กลุ่มตัวอย่าง

.....

.....

.....

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

.....

.....

.....

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

.....
.....
.....

4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

.....
.....

3. การรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูล

.....
.....
.....
.....
.....

4. การสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

บทที่ 6 ทักษะการเรียนรู้และศักยภาพหลัก ของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ

ปัจจุบันโลกมีการแข่งขันในการประกอบอาชีพกันมากขึ้น ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ต้องมีการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เช่น ทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการบริหารและการจัดการ ตามที่ได้เรียนรู้มาแล้วในบทที่ 1 - 5 และในบทเรียนนี้ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมในเรื่องการมีทักษะการเรียนรู้และศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นอีกทักษะหนึ่งที่สำคัญในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ

เรื่องที่ 1

ความหมาย ความสำคัญของศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ

ศักยภาพหลักของพื้นที่ คือ การเรียนรู้ถึงข้อมูลหลักที่สำคัญในการประกอบอาชีพ หรือพัฒนาอาชีพนั้น ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม การประกอบอาชีพต้องคำนึงถึงสภาพแต่ละพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกัน และมีความต้องการของท้องถิ่นไม่เหมือนกัน ความสำเร็จของการประกอบอาชีพในพื้นที่หนึ่ง อาจไม่ใช่ความสำเร็จในอีกพื้นที่หนึ่ง

ดังนั้น หลักการพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพ และบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องเน้นการเรียนรู้การประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับหลักการพื้นที่ และการพัฒนาใน 5 ศักยภาพหลักของพื้นที่ และ 5 กลุ่มอาชีพใหม่ คือ กลุ่มอาชีพด้านการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ความคิดสร้างสรรค์ การบริหารจัดการและการบริการ โดยเน้นศักยภาพตามธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ 1) ศักยภาพหลักของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ 2) ศักยภาพของพื้นที่ตามลักษณะภูมิอากาศ 3) ศักยภาพของภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งของแต่ละพื้นที่ 4) ศักยภาพของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ และ 5) ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละพื้นที่

เรื่องที่ 2

การวิเคราะห์ศักยภาพหลักของพื้นที่ในการพัฒนาอาชีพ

1. ศักยภาพหลักของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ และพลังงาน เป็นต้น การแยกแยะเพื่อนำเอาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ต้องพิจารณาว่าทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ มีอะไรบ้าง เพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่มี ก็ต้องพิจารณาใหม่ว่าจะประกอบอาชีพที่ตัดสินใจเลือกไว้หรือไม่ เช่น ต้องการผลิตน้ำแร่ธรรมชาติจำหน่าย แต่ในพื้นที่ไม่มีตาน้ำไหลผ่าน และไม่สามารถขุดน้ำบาดาลได้ ก็ต้องพิจารณาต่อไป ถ้าต้องการอาชีพนี้ เพราะเห็นว่ามีคนนิยมดื่มน้ำแร่มาก ประกอบกับตลาดยังมีความต้องการเช่นกัน ก็ต้องพิจารณาอีกว่า การลงทุนหาทรัพยากรน้ำและแร่ธาตุ มาใช้ในการผลิตน้ำแร่ จะเสียค่าใช้จ่ายคุ้มทุนหรือไม่

2. ศักยภาพของพื้นที่ตามลักษณะภูมิอากาศ หมายถึง ลักษณะของลม ฟ้า อากาศ ที่มีอยู่ประจำท้องดินใดท้องดินหนึ่ง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิประจำเดือน และปริมาณน้ำฝนในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ในรอบปี เช่น ภาคเหนือของประเทศไทย มีอากาศหนาวเย็น หรือร้อนชื้นสลับกับฤดูแล้ง อาชีพทางการเกษตร ที่ทำรายได้ให้ประชากร ได้แก่ การทำสวน ทำไร่ ทำนาและเลี้ยงสัตว์ หรือภาคใต้มีฝนตกตลอดทั้งปี เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเมืองร้อน ที่ต้องการความชุ่มชื้นสูง เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น เพราะฉะนั้นการประกอบอาชีพอะไรก็ตาม จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพภูมิอากาศด้วย

3. ศักยภาพของภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งของแต่ละพื้นที่ หมายถึง ลักษณะพื้นที่ และทำเลที่ตั้งในแต่ละจังหวัด ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เป็นภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่ง สิ่งที่ต้องศึกษา เช่น ขนาดของพื้นที่ ความลาดชัน และความสูงของพื้นที่ เป็นต้น รวมถึงการผลิต การจำหน่าย หรือการให้บริการ ต้องคำนึงถึงทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม

4. ศักยภาพของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ประเทศไทยมีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภาค จึงมีความแตกต่างกัน ในการดำรงชีวิต ทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบ

อาชีพ ถึงแม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตผูกพันกับการเกษตร ถึงร้อยละ 80 แต่ก็ควรพิจารณาเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ด้วย

5. ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ หมายถึง การนำศักยภาพของแต่ละบุคคลในแต่ละพื้นที่มาใช้ในการปฏิบัติงาน ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างให้แต่ละบุคคลเกิดทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ องค์กร ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง และเพื่อนร่วมงาน ในประเทศไทยยังมีบุคคลอีกหลายกลุ่มที่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนการพัฒนาอาชีพให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะอาชีพด้านเกษตรกรรม ปัจจุบันมีการทำเกษตรแบบผสมผสาน สามารถพลิกฟื้นคืนธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์แทนสภาพดินเดิมที่เคยถูกทำลายไป ทรัพยากรมนุษย์เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่ต้องพิจารณาดำเนินการประกอบอาชีพอย่างเป็นระบบ ให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในแต่ละพื้นที่

จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ศักยภาพตามหลักของพื้นที่ ทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น มีความสำคัญและจำเป็นต่อการประกอบอาชีพให้เข้มแข็ง หากได้วิเคราะห์ศักยภาพของตนเองอย่างรอบด้าน รวมถึงปัจจัยภายในตัวตน และภายนอกของผู้ประกอบอาชีพ ถ้าวิเคราะห์ข้อมูลได้มากและถูกต้อง ก็มีโอกาเข้าสู่การประกอบอาชีพ ได้มากยิ่งขึ้น

เรื่องที่ 3

ตัวอย่างอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่

กลุ่มอาชีพใหม่ด้านเกษตรกรรม

1. กลุ่มการผลิต เช่น การปลูกไม้ดอกเพื่อการค้า การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ
2. กลุ่มแปรรูป เช่น การแปรรูปปลาแดดเดียว การแปรรูปทำไส้กรอกจากปลาตาก การตากแห้งและหมักดองผัก และผลไม้
3. กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเกษตรแบบยั่งยืน การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่าง อาชีพการปลูกพืชผักโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ

ปัจจุบัน การเพาะปลูกของประเทศไทย ประสบปัญหาที่สำคัญคือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และปัญหาแมลงศัตรูรบกวน เกษตรกรใช้วิธีแก้ปัญหาโดยใช้ยาฆ่าแมลง ซึ่งเป็นอันตรายต่อเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค อีกทั้งยังเกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจึงส่งเสริมให้เกษตรกรปฏิบัติตามแนวทางการเกษตรธรรมชาติแบบยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพในการเพาะปลูก และให้ผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษต่าง ๆ

ดังนั้น ผู้เรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะเกี่ยวกับการดำเนินตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยต้องศึกษา และเรียนรู้ในเรื่องหลักเกษตรธรรมชาติ การปรับปรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยชีวภาพ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีเกษตรธรรมชาติ การทำสมุนไพรรักษา เพื่อป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ฝึกปฏิบัติทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพและน้ำสกัดชีวภาพ ฝึกปฏิบัติการเพาะกล้า การจัดดอกไม้ การแปรรูปผลผลิต การเกษตร การวางแผนการปลูกพืชผัก โดยวิธีเกษตรธรรมชาติในอนาคต ฝึกจนเกิดทักษะจะได้อาชีพที่หลากหลาย จากแนวทางเกษตรธรรมชาติแบบยั่งยืน

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สอดคล้องกับอาชีพการปลูกพืชผักโดยวิธีเกษตร

ธรรมชาติ

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
1	การวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีแมลงศัตรูพืช รบกวน - มีแหล่งน้ำ และลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม อุดม สมบูรณ์ เหมาะสมในการทำเกษตร
2	การวิเคราะห์พื้นที่ตามลักษณะ ภูมิอากาศ	<ul style="list-style-type: none"> - ฤดูกาล ภูมิอากาศเหมาะสมต่อการปลูกพืชผัก เช่น มีอากาศเย็น ไม่ร้อนจัด
3	การวิเคราะห์ภูมิประเทศ และ ทำเลที่ตั้งของแต่ละพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นฐานการผลิตทางการเกษตร มีแหล่ง ชลประทาน - ไม่มีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ที่มีผลต่อความ เสียหายอย่างรุนแรง - มีพื้นที่พอเพียงเหมาะสม มีการคมนาคมสะดวก
4	การวิเคราะห์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละ พื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม - ประชาชนสนใจในวิถีธรรมชาติ
5	การวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ ในแต่ละพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - มีภูมิปัญญา/ผู้รู้ เกี่ยวกับเกษตรธรรมชาติ - ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและชุมชน อย่างมาก

กลุ่มอาชีพใหม่ด้านอุตสาหกรรม

1. กลุ่มไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ช่างไฟฟ้าอุตสาหกรรม ช่างเชื่อมโลหะด้วยไฟฟ้าและแก๊ส ช่างเชื่อมเหล็กตัดประตู่ หน้าต่าง ช่างเดินสายไฟฟ้าภายในอาคาร ช่างเดินสายและติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า ช่างซ่อมแอร์ เป็นต้น
2. กลุ่มสิ่งทอและตกแต่งผ้า เช่น การทำซิลค์สกรีน การทำผ้ามัดย้อม การทำผ้าบาติก การทอผ้าด้วยกี่กระตุก เป็นต้น
3. กลุ่มเครื่องยนต์ เช่น การซ่อมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ช่างเครื่องยนต์ ช่างเคาะตัวถังและพ่นสีรถยนต์ เป็นต้น
4. กลุ่มศิลปประดิษฐ์ และอัญมณี เช่น การแกะสลักวัสดุอ่อนเบื้องต้น การขึ้นรูปกระดาษต้นไม้ด้วยแป้นหมุน การทำของชำร่วยด้วยเซรามิก ผ้าทอ การประดิษฐ์ของที่ระลึก ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยจากผ้าหรือโลหะ เป็นต้น
5. กลุ่มอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

ตัวอย่าง อาชีพตัวแทนจำหน่ายที่พักและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศภูมิภาคอาเซียนโดยใช้อินเทอร์เน็ต

ปัจจุบัน ประชาคมโลกมีการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้นอย่างรวดเร็ว คนในภูมิภาคกลุ่มประเทศอาเซียน จะติดต่อไปมาหาสู่กันมากขึ้น แต่ละประเทศต่างมีความสนใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมของชาติเพื่อนบ้าน มีความต้องการเรียนรู้และท่องเที่ยวกันมากขึ้น จนเกิดเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั่วโลก ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร การคมนาคมและขนส่ง ขยายตัวตามไปด้วย การท่องเที่ยว จึงถือว่าเป็นกิจกรรมการกระจายรายได้ และความเจริญสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น และยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการผลิต และการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยอยู่ในรูปของสินค้าและบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนั้น การรวบรวมข้อมูล นำเสนอ ให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเป็นตัวกลางระหว่างผู้ประกอบการ กับผู้ใช้บริการ หรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นตัวแทนให้เขาที่พัก และบริการท่องเที่ยว ผู้เรียนจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการสื่อสาร การเจรจาต่อรอง มีทักษะการใช้อินเทอร์เน็ต สำหรับการเป็นตัวแทนจำหน่าย และ

เจตคติที่ดี เกี่ยวกับธุรกิจที่พัก และการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในกลุ่มประเทศ
อาเซียน

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สอดคล้องกับอาชีพตัวแทนจำหน่ายที่พัก
และบริการท่องเที่ยว

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
1	การวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละพื้นที่	- ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
2	การวิเคราะห์พื้นที่ตามลักษณะ ภูมิอากาศ	- มีบรรยากาศที่เหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยว
3	การวิเคราะห์ภูมิประเทศ และทำเล ที่ตั้งของแต่ละพื้นที่	- มีทำเลที่ตั้งอยู่ในชุมชน ที่มีการเดินทางได้ สะดวก
4	การวิเคราะห์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่	- มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม การบริโภคของ ตลาดโลกมีแนวโน้มกระแสความนิยมสินค้า ตะวันออกมากขึ้น - มีศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตแบบ ดั้งเดิม และเป็นเอกลักษณ์
5	การวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละ พื้นที่	- มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีทางการ สื่อสาร และสามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศ และภาษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน - มีระบบประกันสังคม และการคุ้มครองแรงงาน

กลุ่มอาชีพใหม่ด้านพาณิชย์กรรม

1. กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การออกแบบและการบรรจุภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อชุมชน การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์
2. การขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต การสร้างร้านค้าทางอินเทอร์เน็ต
3. กลุ่มผู้ประกอบการ เช่น การประกอบธุรกิจชุมชน ร้านค้าปลีกกลุ่มแม่บ้าน และวิสาหกิจชุมชน

ตัวอย่าง อาชีพการพัฒนาในกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมือง

ผ้าทอพื้นเมืองมีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของไทย มีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งการออกแบบ สีเส้น และวัสดุ ที่ใช้ ขึ้นอยู่กับทรัพยากรของพื้นที่นั้น ๆ เป็นที่นิยมของคนทั่วไป ทั้งคนไทยและต่างประเทศ สำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและของใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบัน มีการผลิตผ้าพื้นเมือง ในลักษณะอุตสาหกรรมโรงงาน โดยมีบริษัทรับจ้างทอผ้า โดยกำหนดลวดลายให้พร้อมทั้งจัดเส้นไหม เส้นด้ายที่ย้อมสีแล้ว มาให้ทอ เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพ และอีกลักษณะหนึ่ง จะมีคนกลางมารับซื้อผ้า จากช่างทออิสระ ซึ่งหาวัสดุทำเองตั้งแต่การปั่นด้าย ย้อมสี ทอตามลวดลายที่ต้องการ โดยทำที่บ้านของตนเอง แต่คนกลางจะเป็นผู้กำหนดราคาตามคุณภาพ และลวดลายของผ้าที่ตลาดต้องการ ในบางพื้นที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มทำเป็นอาชีพเสริม และจำหน่ายในลักษณะสหกรณ์ เช่น กลุ่มทอผ้าของศูนย์ศิลปาชีพ หรือกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ การทอผ้าพื้นเมือง ส่วนใหญ่จะออกแบบลวดลายเป็นสัญลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ดั้งเดิม โดยเฉพาะชุมชน ที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่ม ที่กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย จนถึงปัจจุบันนี้ มีเอกลักษณ์การออกแบบของตนเอง ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนสีเส้น ลวดลาย ตามรสนิยมของตลาด แต่ก็ยังมีบางส่วนที่คงเอกลักษณ์ของตนเองไว้ เพื่อแสดงความชัดเจน ถึงชาติพันธุ์ในแต่ละภูมิภาค ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อได้อย่างหลากหลาย การแข่งขันในด้านการตลาดก็ย่อมจะสูงขึ้น ดังนั้น ผู้เรียนควรมีความรู้ความสามารถ ทักษะและเจตคติต่ออาชีพ และคำนึงถึงการวิเคราะห์สภาพกลุ่มอาชีพและธุรกิจอาชีพทอผ้าพื้นเมือง

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สอดคล้องกับอาชีพทอผ้าพื้นเมือง

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
1	การวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่	- มีทรัพยากรธรรมชาติ ที่พอเพียง สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบได้
2	การวิเคราะห์พื้นที่ตามลักษณะภูมิอากาศ	- มีภูมิอากาศที่เหมาะสม - มีข้อมูลของภูมิอากาศอยู่เสมอ
3	การวิเคราะห์ภูมิประเทศ และทำเลที่ตั้งของแต่ละพื้นที่	- เป็นศูนย์กลางहतถอุตสาหกรรม - มีพื้นที่ ที่เอื้อต่อการบริการด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน สามารถติดต่อการค้าได้ - มีพื้นที่ชายแดน ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน
4	การวิเคราะห์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่	- มีแหล่งอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ทุนทางสังคม และวัฒนธรรม
5	การวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละพื้นที่	- มีภูมิปัญญาและทักษะฝีมือแรงงาน

กลุ่มอาชีพใหม่ด้านความคิดสร้างสรรค์

1. คอมพิวเตอร์และธุรกิจ ได้แก่ โปรแกรมต่าง ๆ ที่ใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์
2. กลุ่มออกแบบ เช่น โปรแกรม Auto Cad เพื่องานออกแบบก่อสร้าง ออกแบบชิ้นส่วนทางอุตสาหกรรม โปรแกรม Solid Work เพื่อใช้เขียนแบบเครื่องกล
3. กลุ่มงานในสำนักงาน เช่น Office and Multimedia การจัดทำระบบข้อมูลทางการเงินและบัญชีด้วยโปรแกรม Excel และโปรแกรมบัญชีสำเร็จรูป เพื่อใช้ในการทำงานทางธุรกิจ การใช้คอมพิวเตอร์ ในสำนักงานด้วยโปรแกรม Microsoft Office โปรแกรม Microsoft

Access เป็นโปรแกรม สำหรับการบันทึกฐานข้อมูล เช่น งานบุคลากร รายการหนังสือในห้องสมุด

4. กลุ่มช่างคอมพิวเตอร์ เช่น ช่างซ่อม ช่างประกอบ ช่างติดตั้งระบบและบำรุงรักษาคอมพิวเตอร์

ตัวอย่าง อาชีพการสร้างภาพเคลื่อนไหว (Animation) เพื่อธุรกิจ

ในยุคปัจจุบัน คอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น ธุรกิจอุตสาหกรรม Animation เป็นงานเกี่ยวกับการสร้างภาพเคลื่อนไหว ที่ให้ความบันเทิง และงานสร้างสรรค์การออกแบบโดยใช้คอมพิวเตอร์ เป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถทำรายได้ดี ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ผู้เรียนที่สนใจ ควรมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์ เทคนิคการคิดแบบสร้างสรรค์ การกำจัดสิ่งกีดกั้นความคิดเชิงสร้างสรรค์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสร้างภาพเคลื่อนไหว (Animation) เพื่อธุรกิจ การออกแบบชิ้นงาน (Animation Workshop) ประโยชน์และโทษของการใช้คอมพิวเตอร์ จรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ กฎหมายที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้ประกอบอาชีพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ควรหมั่นฝึกฝนและพัฒนาความคิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ดี และมีศักยภาพด้านทักษะสูงขึ้น จนสามารถส่งผลงานเข้าประกวดแข่งขันได้

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สอดคล้องกับอาชีพการสร้างภาพเคลื่อนไหว (Animation) เพื่อธุรกิจ

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
1	การวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่	-
2	การวิเคราะห์พื้นที่ตามลักษณะภูมิอากาศ	-
3	การวิเคราะห์ภูมิประเทศ และทำเลที่ตั้งของแต่ละพื้นที่	-

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
4	การวิเคราะห์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่	- มีข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ที่ผสมผสานของหลากหลายพื้นที่
5	การวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละพื้นที่	- มีแรงงานที่มีทักษะฝีมือ ความรู้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี - มีการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หมายเหตุ บางอาชีพเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพแล้ว อาจไม่มีรายละเอียดการพิจารณาครบทั้ง 5 ด้าน

กลุ่มอาชีพใหม่ด้านบริหารจัดการและการบริการ

1. กลุ่มการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ พนักงานบริการอาหารและเครื่องดื่ม พนักงานผสมเครื่องดื่ม การทำอาหารว่างนานาชาติ การบริการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น
2. กลุ่มสุขภาพ เช่น การนวดแผนไทย นวดด้วยลูกประคบ สปาเพื่อสุขภาพ การดูแลเด็กและผู้สูงอายุ เป็นต้น
3. กลุ่มการซ่อมแซมและบำรุงรักษา เช่น การซ่อมเครื่องปรับอากาศ การซ่อมเครื่องยนต์ดีเซล ซ่อมเครื่องยนต์เบนซิน การซ่อมเครื่องยนต์เล็กเพื่อการเกษตร การซ่อมจักรอุตสาหกรรม การซ่อมเครื่องใช้ ไฟฟ้า เป็นต้น
4. กลุ่มคมนาคมและการขนส่ง ได้แก่ อาชีพด้าน Logistics หรือการขนส่งสินค้าทางบก ทางอากาศและทางเรือ
5. กลุ่มช่างก่อสร้าง เช่น ช่างปูกระเบื้อง ช่างไม้ ช่างปูน ช่างทาสี ช่างเชื่อมโลหะ
6. กลุ่มผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง เช่น การทำบล็อกคอนกรีต เสาคอนกรีต เป็นต้น

ตัวอย่าง อาชีพการบริการที่ฝึกในรูปแบบโฮมสเตย์

การบริการที่ฝึกในรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นการประกอบอาชีพธุรกิจชุมชน โดยนำเอา ต้นทุนทางสังคม คือ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาบริหารจัดการ ได้แก่ ทุน ทรัพยากรบุคคล ทุนภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนงบประมาณของรัฐ และ ทุนทางความรู้ มาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม และใช้ชุมชนเป็น ฐาน ควบคู่กับการสร้างองค์ความรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่า จูงใจให้นักท่องเที่ยว มาสัมผัสกับการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ ในรูปแบบโฮมสเตย์ ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้ในหลักการจัดโฮมสเตย์ให้เข้าใจ ศึกษาหาความรู้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยว นโยบายการท่องเที่ยวของ ประเทศไทย ความรู้พื้นฐานและมาตรฐานการจัดโฮมสเตย์ การจัดกิจกรรมนำเที่ยว การต้อนรับ นักท่องเที่ยว การบริการและการเป็นมัคคุเทศก์ วิธีการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การประกอบอาหาร การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การท่องเที่ยวและ การบริหารจัดการ องค์ความรู้ที่หลากหลายนี้ จะสามารถพัฒนาตนเอง และกลุ่มไปสู่การ บริหารจัดการที่มีมาตรฐานเป็นไปตามหลักการ ของอาชีพการบริการที่ฝึกสำหรับนักท่องเที่ยว ในรูปแบบโฮมสเตย์

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สอดคล้องกับอาชีพการบริการที่ฝึก ในรูปแบบโฮมสเตย์

ที่	ศักยภาพ 5 ด้าน	รายละเอียดที่ควรพิจารณา
1	การวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดสนใจ มีความแปลก ชวนให้ผู้คนมาเที่ยวพักผ่อน และพักค้างคืน - มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่น่าสนใจ - ใกล้แหล่งน้ำ น้ำตก ทะเล มีทิวทัศน์ที่สวยงาม - ไม่ถูกรบกวนจากแมลง และสัตว์อื่น ๆ

2	การวิเคราะห์พื้นที่ตามลักษณะ ภูมิอากาศ	- ภูมิอากาศไม่แปรปรวนบ่อยมากนัก
3	การวิเคราะห์ภูมิประเทศ และทำเล ที่ตั้งของแต่ละพื้นที่	- มีทำเลที่ตั้งอยู่ไม่ไกลเกินไป เดินทางได้สะดวก - ข้อมูลแต่ละพื้นที่ที่เลือก อยู่ใกล้จุดท่องเที่ยว หรือไม่ มีความปลอดภัยเพียงพอ และมีคู่แข่งที่ สำคัญหรือไม่
4	การวิเคราะห์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่	- เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เป็น ธรรมชาติ อยู่ในพื้นที่
5	การวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ในแต่ละ พื้นที่	- มีผู้ประกอบการ และแรงงานที่มีความรู้ ความสามารถ - มีความร่วมมือจากชุมชนในด้านการเป็นมิตร กับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการที่พัก

กิจกรรมท้ายบทที่ 6

ให้ผู้เรียนรวมกลุ่มและอภิปรายร่วมกัน สรุป แล้วนำเสนอในประเด็น 2 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพหลักของพื้นที่ ในการพัฒนาอาชีพในชุมชนของตนเอง ควรจะเน้นกลุ่มอาชีพใดเป็นพิเศษ พร้อมทั้งยกตัวอย่างอาชีพที่สอดคล้องกับพื้นที่ ประกอบด้วย

.....

.....

.....

.....

.....

2. กลุ่มอาชีพ ด้านความคิดสร้างสรรค์ในชุมชนของตนเอง ควรจะเน้นศักยภาพใดเป็นพิเศษ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

บรรณานุกรม

วสุณี รักษาจันทร์. **ทักษะการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง**. สมุทรสาคร : บ้านไอที, 2554.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **การงานอาชีพและเทคโนโลยี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **หนังสือเรียนรายวิชาทักษะการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 38/2553.

_____. **หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชาทักษะการเรียนรู้ ทร11001 ระดับประถมศึกษา**. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 32/2555.

_____. **หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชาทักษะการเรียนรู้ ทร11001 ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง 2554)**. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 33/2555.

อุษา เทียนทอง. **หนังสือเรียนสาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชา ทักษะการเรียนรู้ ทร11001 ระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ : นวตสาร, 2554.

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (ออนไลน์). สืบค้นจาก :

<http://mediathailand.flogspot/2012/05/>

flog-post_1880.html [10 พฤษภาคม 2559].

อาคม จันตะนี. (ม.ป.ป.). **เอกสารประกอบการเรียน รายวิชาเลือก สาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน (ทร02021) (ออนไลน์)**. สืบค้นจาก :

http://www.krunokrabop.com/private_folder/BOOK/TR02021-Morply.pdf [30

พฤษภาคม 2559].

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายสุรพงษ์ จำจด	เลขาธิการ กศน.
นายประเสริฐ หอมดี	รองเลขาธิการ กศน.
นางตรีนุช สุขสุเดช	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
นายจำเริญ มูลฟอง	ผู้อำนวยการสถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นายสมชาย เต็ดขาด	รองผู้อำนวยการสถาบัน กศน.ภาคเหนือ

ผู้สรุปเนื้อหา

นางดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ	ครูชำนาญการพิเศษ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นายพีระชัย มาลินีกุล	ครูชำนาญการพิเศษ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางแก้วตา ธีระกุลพิศุทธิ์	ครูชำนาญการ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางกรรณิการ์ ยศตื้อ	ครูชำนาญการ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางสาวนัชรี อุ่มบางตลาด	ครูชำนาญการ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางอริสา ประกอบดี	ครู สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นายธนากร หน่อแก้ว	ครูผู้ช่วย สถาบัน กศน.ภาคเหนือ

ผู้บรรณาธิการ

นางสาวพิมพ์ภาพร อินทจักร์	ข้าราชการบำนาญ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางสาวอนงค์ ชูชัยมงคล	ครูเชี่ยวชาญ กศน.อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

ผู้พิสูจน์อักษร

นางดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ	ครูชำนาญการพิเศษ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางสาวกมลธรรม ชื่นพันธ์	ครูชำนาญการพิเศษ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางนิชากร เมตาภรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
นางแก้วตา ธีระกุลพิศุทธิ์	ครูชำนาญการ สถาบัน กศน.ภาคเหนือ

ผู้ออกแบบปก

นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
------------------------	---

